

Addendum programma Zingeving en Geestelijke verzorging

2024-2028

Addendum programma Zingeving en Geestelijke verzorging

2024-2028

Juli 2024

Colofon

Met kennis werken aan een goede gezondheid voor iedereen. Daar staat ZonMw voor. ZonMw programmeert en financiert onderzoek en vernieuwing in gezondheid, zorg en welzijn, stimuleert het gebruik van de ontwikkelde kennis en signaleert waar kennis nodig is. ZonMw heeft als belangrijkste opdrachtgevers het ministerie van VWS en NWO.

Voor meer informatie over het Addendum Zingeving en Geestelijke verzorging 2024-2028 kunt u contact opnemen met ons secretariaat via zingeving@zonmw.nl.

Auteurs: ZonMw-team Zingeving en geestelijke verzorging

Datum: 21 juni 2024

ZonMw

Laan van Nieuw Oost-Indië 334 Postbus 93245

2509 AE Den Haag

070 070-349 54 63

<https://www.zonmw.nl/zingeving>

 zingeving@zonmw.nl

Sociale media

 www.facebook.com/zonmwNL

 www.twitter.com/zonmw

 www.linkedin.com/company/zonmw

 www.youtube.com/ZonMwTV

Inhoud

1.	Inleiding.....	3
1.2.	Opdracht	3
1.3.	Context	4
2.	Kaders van de verlengingsopdracht	5
2.1.	Invulling opdracht.....	5
2.2.	Interne samenwerking	7
2.3.	Impact	7
3.	Programmacommissie Zingeving en Geestelijke verzorging	7
4.	Planning en begroting.....	8
4.1.	Globale planning.....	8
4.2.	Begroting	8
4.3.	Staatssteun	8

Bijlagen

Bijlage A.	Aanbiedingsbrief van ZonMw aan het ministerie van VWS eindevaluatie	9
Bijlage B.	Samenvatting eindevaluatie ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging	10
Bijlage C.	Rapportage Input ZonMw-traject	15
Bijlage D.	Opdrachtbrief ministerie van VWS.....	16

1. Inleiding

Het ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging is gestart in 2019 en loopt tot medio 2025. Naast actieonderzoek is een Kenniswerkplaats Zingeving tot stand gekomen, met een kennisinfrastructuur waar alle relevante stakeholders op het gebied van zingeving en geestelijke verzorging thuis in participeren.

Vanwege belangrijke beslissingen die het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) eind 2023 - begin 2024 gingen nemen, heeft het ministerie aan ZonMw gevraagd om de eindevaluatie over de looptijd 2019 tot en met 2023 al te laten plaatsvinden in 2023.

Begin 2024 heeft het dagelijks bestuur van ZonMw deze eindevaluatie aangeboden aan het ministerie van VWS. Het dagelijks bestuur is zeer tevreden over het resultaat en onderschrijft alle aanbevelingen van de externe evaluatiecommissie. Het ZonMw-programma heeft een belangrijke basis gelegd voor kennisontwikkeling en professionalisering in het nieuwe werkveld van zingeving en geestelijke verzorging thuis.

In een kamerbrief (dec 23) geeft het ministerie van VWS aan: 'Terugblikkend heeft sinds begin 2019 een flinke impuls plaatsgevonden binnen de geestelijke verzorging thuis. De komende periode wordt ingezet op de doelmatige inrichting en de professionalisering van de praktijk. Daarnaast zal borging plaatsvinden van de kennisproducten uit de Kenniswerkplaats Zingeving, de opgebouwde kennisinfrastructuur, lerende netwerken en het gestarte effectonderzoek.'

Het ministerie van VWS gaf op 30 april 2024 de opdracht aan ZonMw om een addendum voor het vervolg op het ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging op te stellen voor de looptijd van 2024 – 2028.

Dit addendum is bedoeld om het vervolg van het ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging te realiseren met een nadrukkelijk accent op de bevordering van de doelmatige inrichting en professionalisering van de praktijk en de kennisborging uit het lopende programma.

Het is nadrukkelijk tot stand gekomen in samenhang met de evaluatie door het ministerie van VWS naar de effectiviteit en doelmatigheid van de subsidieregeling voor geestelijke verzorging thuis. En met de inzet van procesbegeleiding om te komen tot een nieuwe governancestructuur en start van de professionalisering van het vakgebied van geestelijke verzorging thuis.

Dit addendum is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van het bestuur van ZonMw. De verwachting is dat het ministerie van VWS in haar goedkeuring van bijgaand addendum haar reactie gaat geven op de eindevaluatie.

1.2. Opdracht

Het ministerie van VWS heeft opdracht gegeven voor het voortzetten van het programma Zingeving en Geestelijke verzorging. In dit vervolg wordt ingezet op de voorzetting van de Kenniswerkplaats Zingeving door een subsidieronde en het faciliteren van leer- en verbetertrajecten met daarin:

- (bevorderen van) de doelmatige inrichting en de professionalisering van en door de praktijk, mede met het oog op het goed toegerust zijn van de praktijk op deelname aan activiteiten voor kennisontwikkeling en het kunnen absorberen van (nieuwe) kennis en vaardigheden
- de borging van de kennisproducten uit de kenniswerkplaats in het kennisplein
- de borging van de opgebouwde kennisinfrastructuur
- de borging van de bestaande Leergemeenschap
- de borging van de brancheprojecten
- de voortzetting en aanzet tot borging en verdere uitwerking van het gestarte effectonderzoek en integratie in meetinstrument Vereniging Samenwerkende Centra voor Levensvragen
- het integreren en faciliteren van de nieuwe governancestructuur voor praktijk en kennisontwikkeling van geestelijke verzorging thuis

Dit addendum geeft inzicht in de programmakaders, accenten en planning. Verder blijft het programmavoorstel Zingeving en Geestelijke verzorging van maart 2019 de basis voor kennisontwikkeling en professionalisering van zingeving en geestelijke verzorging thuis. De kern is het voortzetten van de Kenniswerkplaats Zingeving binnen de gezamenlijk ontwikkelde visie (zie figuur 1. 'stip aan de horizon').

ZonMw zet in op de voorzetting van de kenniswerkplaats gezien het grote belang van samenhang van onderzoek, praktijkontwikkeling en onderwijs en van het tegengaan van versnippering. De procedure van toekennen van subsidie, het management en organisatie van het programma blijft ongewijzigd. Bij verstrekking van subsidie weegt de programmacommissie Zingeving en Geestelijke verzorging af in hoeverre de kennisvraag actueel en relevant is in het licht van de ontwikkelingen binnen de geestelijke verzorging thuis die op dat moment gaande zijn.

Stip aan de horizon

In 2030 is er kwalitatief goede geestelijke verzorging en zorg voor zingeving beschikbaar voor alle mensen in de thuissituatie. Deze geestelijke verzorging en zorg voor zingeving zijn ontwikkeld en versterkt in de samenwerking van praktijk, onderwijs en onderzoek; met actieve participatie van cliënten, hun naasten en vrijwilligers. En gericht op de domein overstijgende samenwerking tussen eerstelijnszorg, sociaal domein en Centra voor Levensvragen (citaat uit borgingsplan). Zorg voor Zingeving houdt in dat professionals en vrijwilligers in de zorg, het sociale domein en welzijn aandacht hebben voor de existentiële dimensie van het leven en hoe deze samenhangt met lichamelijke, psychische en sociale gezondheid. Dit krijgt vorm in het (helpen) ondersteunen en versterken van zingevingsbronnen en -kaders van mensen en tegelijkertijd in meer aandacht voor en begeleiding bij het onoplosbare, de tragiek en het lijden in mensenlevens.

Bron: rapportage 'Input ZonMw traject GV Thuis' (31 mei 2024)

Figuur 1. 'stip aan de horizon'

1.3. Context

De opdracht van het ministerie van VWS aan ZonMw hangt samen met 2 andere trajecten die in 2023 zijn uitgevoerd en die door het ministerie zijn ingezet op het gebied van geestelijke verzorging in de thuissituatie:

1. De inzet van procesbegeleiding om te komen tot een nieuwe governancestructuur en start van de professionalisering van het vakgebied van geestelijke verzorging thuis; Dit traject is eind mei 2024 afgerond en heeft geresulteerd in de Rapportage 'Input ZonMw-traject' (zie bijlage C).
2. De subsidieregeling voor geestelijke verzorging thuis is in 2024 geëvalueerd en evalueert het ministerie van VWS opnieuw in 2026. De uitkomst van deze evaluatie kan grote impact hebben op de praktijk en het werkveld geestelijke verzorging thuis, met name binnen de Centra voor Levensvragen. De programmacommissie Zingeving en Geestelijke verzorging moet zich in samenspraak met de opdrachtgever hierop voorafgaand beraden en rekening houden met verschillende scenario's.

Focus

Zoals de externe evaluatiecommissie heeft aangegeven moet een duidelijker verwachtingsmanagement plaatvinden. Gezien het feit dat het budget voor dit vervolgprogramma 4 miljoen euro bedraagt zijn wij genooddaakt om keuzes te maken. In nauw overleg met de stakeholders is een focus gekozen en zijn prioriteiten aangebracht. De uitkomst hiervan is opgenomen als bijlage C in de Rapportage 'Input ZonMw-traject' en is in dit addendum terug te vinden in hoofdstuk 2.

Leeswijzer

Allereerst beschrijven we na deze inleiding hoe we invulling geven aan het kader van de verlengingsopdracht, en is er aandacht voor de samenstelling van de programmacommissie Zingeving en Geestelijke verzorging en gaan we in op de programmaplanning en de begroting.

2. Kaders van de verlengingsopdracht

In de eindevaluatie van het programma Zingeving en Geestelijke Verzorging zijn de resultaten van het huidige programma en een aantal relevante aanbevelingen (zie bijlage A voor de samenvatting van de resultaten en aanbevelingen) gepresenteerd. Deze aanbevelingen geven ook richting aan de doorontwikkeling van dit vervolgprogramma, waarbij we zorgvuldig afwegen wat binnen het financiële kader haalbaar is.

De focus van de aanbevelingen ligt op het belang van het voortzetten van de Kenniswerkplaats Zingeving binnen de gezamenlijk ontwikkelde visie (zie figuur 1. 'stip aan de horizon'). Dit omvat een cliënt- en praktijkgerichte aanpak, behoefteonderzoek en voortzetting van effectonderzoek rond geestelijke verzorging, evenals het betrekken van expertise op het gebied van het sociaal domein. Daarnaast zijn er aanbevelingen om expertise op te nemen in de programmacommissie Zingeving en Geestelijke verzorging op gebied van onderzoeksmethodologie, sociaal domein en cliëntenvertegenwoordiging.

Een aantal belangrijke aanbevelingen aan het ministerie van VWS is al opgevolgd in de opdrachtbrief aan ZonMw van 30 april 2024 (#3811572-1064813-LZ). Hierin wordt ons gevraagd om de continuering van de kenniswerkplaats met een subsidieronde mogelijk te maken. Het vervolg van het programma Zingeving en Geestelijke verzorging bouwt zo voort op het huidige programma.

2.1. Invulling opdracht

We verlengen de voortzetting van de Kenniswerkplaats Zingeving door een subsidieronde. De al behaalde resultaten worden geborgd en de activiteiten worden voortgezet binnen dit project. De bevindingen in de rapportage 'Input ZonMw traject GV Thuis' (31 mei 2024) nemen we hierin mee. Onderstaande opsomming (A t/m E) dient ter bevordering van de doelmatige inrichting en de professionalisering van en door de praktijk. Ook met het oog op het goed toegerust zijn van de praktijk op deelname aan activiteiten voor kennisontwikkeling en het kunnen absorberen van (nieuwe) kennis en vaardigheden en de borging van de kennisproducten uit de kenniswerkplaats in het kennisplein. Tevens creëren we samenhang met de onderdelen uit het lopende programma (F) en nemen we aanbevelingen uit de externe evaluatie mee (G).

In de subsidieronde moeten de volgende onderdelen verplicht worden omschreven in een plan van aanpak.

A. Doorontwikkeling en borgen van de kennisinfrastructuur

Het doorontwikkelen en borgen van de opgebouwde kennisinfrastructuur, met als doel:

- Leer van de ervaringen van de kenniswerkplaats (opzet, samenwerking, opbrengsten) en van de knelpunten bij implementatie van resultaten van de kenniswerkplaats.
- Draag zorg voor het steeds in samenhang en balans werken vanuit praktijk, onderwijs en onderzoek in alle onderdelen van de kenniswerkplaats.
- Borging van de kennisproducten en -processen uit de Kenniswerkplaats Zingeving in onder andere het kennisplein; het aanjagen, modereren en monitoren gebruik kennisplein.
- Het integreren en faciliteren van de nieuwe governancestructuur voor praktijk en kennisontwikkeling van geestelijke verzorging thuis. Deze governance van de kenniswerkplaats moet compact en slagvaardig zijn. De stuurgroep en de projectgroep hebben daaromheen werk-/taakgroepen¹.
- Het verspreiden en implementeren van kennisprocessen en -producten, inclusief de

¹ ZonMw waarborgt dat alle relevante stakeholders vertegenwoordigd zijn in de voortzetting van de Kenniswerkplaats Zingeving (2024-2028). Dit betreft de veldpartijen die deel uitmaakten van het Bestuurlijk Overleg van het traject dat leidde tot de rapportage 'Input ZonMw-traject GV Thuis' (31 mei 2024). In deze rapportage staat een voorstel voor de invulling van een stuurgroep, projectgroep en werkgroep/of netwerkgroep. Dit geheel vormt de governancestructuur van de kenniswerkplaats.

- kennisagenda's Geestelijke Verzorging Thuis (GV-Thuis) en Zorg voor Zingeving Thuis (ZvZT).
- Het communiceren rondom activiteiten van en rondom de Kenniswerkplaats Zingeving.

B. Regionale hubs

Het opzetten van regionale hubs die als doel hebben om:

- De samenwerking in zorg voor zingeving rondom specifieke thema's en doelgroepen te bevorderen.
- Onderzoek te doen met impact in de regio (regionale deel van C).

C. Onderzoek met impact (landelijk)

Het uitvoeren van behoefteonderzoek en voortzetting van effectonderzoek rond geestelijke verzorging:

- Het voortzetten van effect- en impactonderzoek (inclusief pilots bij specifieke doelgroepen of thema's) en aanzetten tot borging hiervan.
- Het uitvoeren van interventieonderzoek GV-Thuis op onderdelen van het dynamisch continuüm zingeving en geestelijke verzorging inclusief aansluiten bij dan wel ontwikkelen erkenningssysteem².
- Het doen van een meta-analyse van zingeving/ondersteuningsbehoeften zorg voor zingeving met aanbevelingen voor beleid, eerstelijnszorg en sociaal domein (op basis van behoeftenonderzoek branches).

D. Onderwijs en nascholing

Het werken aan professionalisering van de beroepsgroep door:

- Gerichte inhoudelijke opdrachten rondom initieel onderwijs en nascholing.
- Kwaliteitsverhoging educatieve competentie GV-Thuis in samenwerking met Stichting Kwaliteitsregister Geestelijke Verzorger (SKGV).
- Het doorontwikkelen van curricula van opleidingen en van nascholingen zorg voor zingeving (ondersteund met ontwikkel- en evaluatieonderzoek), vanuit de branches en GV-Thuis door het selecteren, evalueren en (door)ontwikkelen van nascholingen voor GV-Thuis.

E. Overkoepelende leergemeenschap

F. Samenhang met in 2024 lopende projecten ZonMw-programma

G. Aanbevelingen uit de externe evaluatie ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging

Het uitvoeren van de aanbevelingen uit de externe evaluatie van het programma:

- Het uitwerken van een duidelijke visie op het terrein van zingeving en geestelijke verzorging op basis waarvan de komende tijd (nog) actiever gestuurd kan worden op te realiseren resultaten. Waarbij aandacht is voor de potentiële rol van de burger, cliënt, patiënt, zorgprofessional, geestelijk verzorger en individu- en gemeenschapsgerichte zingeving, et cetera.
- Het uitgaan van de behoeften van de verschillende doelgroepen (de eindgebruikers). Deze kunnen worden aangetoond met gestructureerd behoefteonderzoek.
- Het nog actiever betrekken van gemeenten (en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten) bij projectactiviteiten op het gebied van zingeving en geestelijke verzorging.
- Behoeftenonderzoek naar wat geestelijk verzorgers en Centra voor Levensvragen nodig hebben en

² Onder het traject van professionalisering heeft het ministerie van VWS begin 2024 Berenschot gevraagd een stakeholderanalyse uit te voeren voor het veld van geestelijke verzorging (GV) thuis. Deze stakeholderanalyse had tot doel inzicht te bieden in een toekomstbestendig zorgcontinuüm voor GV-Thuis. Om een heldere en duurzame positie binnen het zorglandschap te definiëren, is onderzocht hoe GV-Thuis zich verhoudt tot andere vormen van ondersteuning en zorg, en waar, wanneer, voor wie en door wie geestelijke verzorging thuis wordt geboden. Uit de stakeholderanalyse bleek echter dat GV-Thuis niet op een vaste plaats binnen het continuüm te plaatsen is. Daarom wordt gesproken van een dynamisch zorgcontinuüm.

in welke volgorde voordat zaken worden uitgerold.

- Het voldoende betrekken van de Centra voor Levensvragen en de beroepsgroep in onderzoek en ontwikkeling.
- Het ondersteunen van bij het professionaliseringsproces van VSCL met kennis- en instrumentontwikkeling en scholing.
- Aandacht geven aan de (door)ontwikkeling van methodieken en werkwijzen op het gebied van community-based zingeving.

2.2. Interne samenwerking

Het leggen van de verbinding tussen de verschillende ZonMw-programma's en programma overstijgende activiteiten is onderdeel van het huidige programma en zetten we voort in het vervolgprogramma. De verbinding met ZonMw-programma's die zich (deels) richten op zorg voor zingeving ontwikkelen we na de eerste subsidieronde (2024) verder. Zingeving en Geestelijke verzorging is een relatief klein programma en onderzoek rond zingeving vindt in meerdere ZonMw-programma's plaats. We zetten vanuit het programma en als organisatie in op toenemende interne samenwerking die nodig is op het vlak van (verbinding van) zingeving onderzoek. Gedurende het programma stemmen we met de diverse andere ZonMw-programma's af. Hierbij kan gedacht worden aan de programma's Kennisprogramma Huisartsgeneeskunde, Palliatie II, Paramedische zorg, Versterking organisatie eerstelijnszorg, Verpleging & Verzorging, Onderzoeksprogramma GGZ, Sociaal werk, Langdurige Zorg en Ondersteuning en Ouderen. Tevens sluit het ZonMw-programmateam Zingeving aan bij het kennisoverleg over kennisinfrastructuren binnen diverse ZonMw-programma's.

2.3. Impact

We willen impact realiseren met het programma Zingeving en Geestelijke verzorging. De kenniswerkplaats vormt het centrale punt waar alles samenkomt en waar kennisoverdracht wordt aangejaagd. Een adequate opvolging van de kennisprocessen en -resultaten van de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke verzorging thuis (najaar 2023) en Zorg voor Zingeving Thuis (najaar 2024) is van essentieel belang voor de continuïteit van de kennisdeling. Het gaat daarbij om het gebruik van kennis in praktijk, onderwijs en onderzoek. Het in de praktijk toepassen en borgen van ontwikkelde kennis blijft ook in dit vervolgprogramma van belang.

3. Programmacommissie Zingeving en Geestelijke verzorging

Voor de uitvoering van het huidige programma stelde het ZonMw-bestuur een onafhankelijke programmacommissie in op 6 maart 2019. In de externe eindevaluatie van het programma Zingeving en Geestelijke verzorging is aanbevolen om de samenstelling van de programmacommissie opnieuw te beschouwen.

Omdat in dit programma impact- en effectonderzoek nodig is, gaat de programmacommissie academische deskundigheid op het gebied van deze onderzoeksmethodologie incorporeren. Ook kan de programmacommissie vertegenwoordigers van gemeenten (Sociaal Domein) of Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO)-deskundigheid en aansluiting bij de eerste lijn integreren. Daarnaast mag de participatie van cliënten meer aandacht krijgen, niet alleen op projectniveau maar ook op programmaniveau in de vorm van vertegenwoordiging in de programmacommissie. Tenslotte kan aanvullende bestuurskundige deskundigheid, zoals kennis van beleid en bedrijfsvoering, op afroep worden betrokken bij de programmacommissie.

De leden van de programmacommissie functioneren op persoonlijke titel. Bij de samenstelling wordt rekening gehouden met de [Code omgang met persoonlijke belangen van ZonMw en NWO](#). Een waarnemer van het ministerie van VWS neemt zitting in de programmacommissie en wordt uitgenodigd voor de vergaderingen, maar heeft geen stemrecht (zie ZonMw-bestuursreglement 2019). ZonMw raadpleegt de programmacommissie bij het beoordelen van de subsidieaanvragen voor het vervolg van de kenniswerkplaats.

De programmacommissie komt 2 keer per jaar samen, waarvan 1 samengaat met een site visit aan de kenniswerkplaats. Doel van deze site visits is om de voortgang van de kenniswerkplaats kritisch te volgen en te bewaken, mee te denken en waar mogelijk bij te sturen evenals mede in het licht van de ontwikkelingen in het veld en de eerder genoemde trajecten vanuit het ministerie van VWS (evaluatie subsidieregeling en functioneren nieuwe governance).

4. Planning en begroting

De planning en begroting van het addendum voor de periode van 2024-2028.

4.1. Globale planning

In de programmaplanning en liquiditeitsprognose voeren we 2 subsidierondes uit.

De eerste subsidieoproep is erop gericht om de nu effectieve kenniswerkplaats een realistische kans te geven op voortzetting en continuïteit van het programma. In deze oproep gaat verbinding worden gelegd met de lopende projecten in het huidige programma.

De tweede subsidieoproep bereiden we in 2025 voor. De programmacommissie Zingeving en Geestelijke verzorging gaat hierbij rekening houden met de actuele ontwikkelingen en kennisbehoeftes in het veld. Naar aanleiding van de evaluatie van de subsidieregeling GV-thuis die het ministerie van VWS uitvoert in 2026, beraadt de programmacommissie zich over (mogelijke) consequenties voor de realisatie van de voortgezette kenniswerkplaats.

De projecten uit het huidige ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging, die nog doorlopen in 2024 en 2025, worden in 2026 geëvalueerd. In datzelfde jaar voeren we een zelfstandige tussenevaluatie uit van het huidige programma. De eindevaluatie van dit programma staat gepland in 2027/2028.

4.2. Begroting

Het ZonMw-vervolgprogramma Zingeving en Geestelijke verzorging heeft een budget van in totaal 4 miljoen euro voor 5 jaar (2024-2028). Dit is inclusief beheerskosten, communicatie- en implementatieactiviteiten. Subsidietoekenningen vinden plaats in de periode 2024 t/m 2026. In 2028 ronden de laatste projecten uit dit programma af en vindt eindrapportage van deze projecten plaats.

Een gedetailleerde begroting met verplichtingen, liquiditeitsoverzicht en bevoorschotting is al beschikbaar gesteld aan de opdrachtgever.

4.3. Staatssteun

ZonMw is gehouden aan de Europese staatssteunregeling. Hiervoor bestaan verschillende regelingen die al dan niet aan de orde kunnen zijn. Als een regeling inzake staatssteun van toepassing is, wordt dit vermeld in de subsidieoproep, net als een toelichting daarop.

Bijlage A. Aanbiedingsbrief van ZonMw aan het ministerie van VWS eindevaluatie



ZonMw werkt met kennis aan een
goede gezondheid voor iedereen

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Aan de Directeur-Generaal Volksgezondheid
Mevrouw drs. M. Sonnemans
Postbus 20350
2500 EJ DEN HAAG

Laan van Nieuw Oost-Indië 334
2593 CE Den Haag
Postbus 93245
2509 AE Den Haag
Telefoon 070 349 51 11
www.zonmw.nl
info@zonmw.nl

Dossiernummer
10050511810001

Datum
20 februari 2024

Contactpersoon
Margo van den Berg
Telefoon 070 349 54 63
Zingeving@zonmw.nl

Onderwerp
Externe evaluatie programma Zingeving en Geestelijke verzorging

Geachte mevrouw Sonnemans,

Hierbij zenden wij u de rapportage 'Externe evaluatie programma Zingeving en Geestelijke verzorging, 17 november 2023'. Deze rapportage is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van het bestuur van ZonMw.

Het programma Zingeving en Geestelijke verzorging startte in 2019. In 2021 vond er een tussenevaluatie plaats. De uitkomsten hiervan waren zeer positief en er zijn aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen zijn tot tevredenheid opgevolgd met als resultaat de verbreding van het inhoudelijk terrein en de kennisinfrastructuur van de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke verzorging. Ook zal in 2024 nog een overkoepelende, regionaal verankerde implementatiestructuur worden gerealiseerd.

Bijgaande eindevaluatie heeft op uw verzoek vervroegd plaatsgevonden, ruim 1,5 jaar voordat het programma formeel afgerond is. Hierdoor zijn nog niet alle activiteiten en resultaten meegenomen. Desalniettemin kunnen we nu al concluderen dat de doelstellingen van het programma voor een groot deel zijn gerealiseerd of nog worden gerealiseerd.

Het bestuur is tevreden over het resultaat en onderschrijft alle aanbevelingen van de externe evaluatiecommissie. Het programma heeft, zo staat er in de rapportage, een belangrijke basis gelegd voor kennisontwikkeling en professionalisering in het nieuwe werkveld van zingeving en geestelijke verzorging thuis.

Het bestuur onderstreept de aanbeveling van de externe evaluatiecommissie om impact te versterken door substantiële vervoloprogrammering, waarbinnen activiteiten ondernomen worden voor alle doelgroepen (VWS-subsidieregeling, maar ook jongeren, mensen met een chronische ziekte en andere kwetsbare groepen), mede vanwege de grote maatschappelijke relevantie.

Uit de externe evaluatie blijkt dat aandacht voor zingeving een belangrijke bijdrage levert aan grote maatschappelijke vraagstukken zoals verminderen van eenzaamheid en depressie.

Veel groepen in de samenleving worstelen met het gevoel er niet meer bij te horen, niet gehoord te worden en met de zin van hun bestaan; niet enkel door gezondheidsproblemen in enge zin maar ook door de ervaren bedreiging van hun bestaanszekerheid in vele dimensies, zoals inkomen, huisvesting, veiligheid en toekomstperspectief. Zingeving maakt onderdeel uit van het concept 'Positieve gezondheid', een concept waarvoor ZonMw zich sterk maakt.

In de externe evaluatie wordt duidelijk dat in een vervolgprogramma de meer diepgaande kennisontwikkeling rondom practise-based evidence op het gebied van zingeving ruimte moet krijgen. Onderzoek met en voor de praktijk blijft belangrijk, maar daarnaast dient er aandacht te zijn voor meer fundamentele onderzoeksvragen

In uw kamerbrief geeft u aan: 'Terugblikkend heeft sinds begin 2019 een flinke impuls plaatsgevonden binnen de geestelijke verzorging thuis. De komende periode wordt ingezet op de doelmatige inrichting en de professionalisering van de praktijk. Daarnaast zal borging plaatsvinden van de kennisproducten uit de kenniswerkplaats, de opgebouwde kennisinfrastructuur, lerende netwerken en het gestarte effectonderzoek.

Om deze ingezette ontwikkelingen serieus verder te brengen is op verzoek van u in november 2023 een borgingsplan opgeleverd door de Kenniswerkplaats, met draagvlak van alle deelnemende organisaties, in het kader van een destijds genoemd beschikbaar budget van € 8 mln.

Het bestuur moet vaststellen dat deze belangrijke aanbevelingen in combinatie met de geformuleerde ambitie vragen om een substantiële vervolginvestering die niet tot uitdrukking komt in het op dit moment beschikbaar gestelde budget. Door de halvering van het budget zullen de activiteiten van het borgingsplan drastisch moeten worden ingeperkt en er zullen stevige inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt. De daadwerkelijke implementatie en de duurzaamheid van de ontwikkelde initiatieven is en blijft daarmee een onzekere en kwetsbare factor.

Ondanks dat de middelen voor een vervolg aanzienlijk beperkter zijn dan eerst gedacht, wil het bestuur van ZonMw zich vol blijven inzetten voor dit prille veld. We zien uit naar de vervolgopdracht voor een continuering van het programma om in ieder geval de opgebouwde kennisinfrastructuur te borgen, de opgebouwde kennis en professionalisering van de beroepsgroepen verder uit te bouwen en de praktijk te ondersteunen. Daarbij nemen we waar mogelijk de aanbevelingen van de externe evaluatie mee. Hierbij weegt ZonMw zorgvuldig af wat wel en wat niet haalbaar is gegeven het financiële kader.

Wij gaan er vanuit u voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Uiteraard zijn wij te allen tijde bereid onze rapportage mondeling aan u toe te lichten.

Het bestuur blijft graag met u in overleg om in de nabije toekomst toe te werken naar het creëren van voldoende financiële ruimte voor kennisontwikkeling en professionalisering van dit jonge en maatschappelijk zeer relevante werkveld.

Met vriendelijke groet,



prof. dr. Arfan Ikram
Voorzitter



dr. Véronique Timmerhuis
Algemeen directeur/secretaris bestuur

Bijlage(n)

Rapportage Externe evaluatie programma Zingeving en Geestelijke verzorging 17 november 2023

Kopie wordt per mail verzonden aan:

VWS, mw. M.K. Berkhout-van der Meulen
VWS, dhr. M. Geschiere

Bijlage B. Samenvatting eindevaluatie ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging

Resultaten en aanbevelingen externe evaluatie

De externe evaluatiecommissie heeft de bevindingen van de zelfevaluatie getoetst en is van mening dat een groot deel van de hierin verwoorde conclusies in redelijkheid getrokken konden worden. Zij vindt het echter te vroeg om nu al te concluderen dat de doelstellingen van het programma eind 2024 voor een groot deel gerealiseerd zullen zijn, ook al is zij onder de indruk van datgene wat ZonMw nu al gerealiseerd en teweeggebracht heeft. Het programma heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de kennisontwikkeling voor geestelijk verzorgers, maar er bestaat bijvoorbeeld nog onvoldoende inzicht hoe zingeving en geestelijke verzorging in zorg en welzijn te integreren, 1 van de doelstellingen van het programma. Ook kan er nog erg weinig gezegd worden over de effectiviteit, toepasbaarheid en de implementeerbaarheid van de ontwikkelde producten.

Op zichzelf is dit goed te begrijpen. Het programma was een startprogramma binnen een nieuw, zich ontwikkelend veld waarbinnen met veel verschillende partijen samengewerkt moest worden. De commissie heeft geconstateerd dat in het veld tevredenheid bestaat over datgene wat ZonMw aan activiteiten heeft ontplooid. Het programma heeft een basis gelegd voor en draagt substantieel bij aan de versterking van de aandacht voor zingeving en geestelijke verzorging, als ook aan de professionalisering van de beroepsgroep. Of de gekozen opzet en werkwijze een effectieve manier is om uiteindelijk de doelstellingen te realiseren, zal nog moeten blijken. De zelfevaluatie benoemt ook enkele kritiekpunten. De commissie onderschrijft deze. Daarnaast maakt de commissie nog een aantal aanvullende opmerkingen.

Onderzoek

De keuze om alleen actieonderzoek uit te voeren heeft ertoe geleid dat de samenhang tussen en complementariteit van de ontwikkelde kennis en producten niet erg helder is. Bij de start van het programma is er geen onderzoek gedaan naar wat de behoefte van de burger c.q. de verschillende doelgroepen is aan geestelijke verzorging en zingeving in de thuissituatie. Dit acht de commissie een gemiste kans. Niet alleen om deze behoefte in kaart te brengen, maar ook om langs deze weg cliëntenorganisaties en bijvoorbeeld het sociaal domein actiever bij het programma te betrekken.

De commissie constateert dat er in het programma (zowel in het actieonderzoek als in de Kenniswerkplaats) niet of nauwelijks aandacht is voor 'community-based zingeving', ook wel bekend als gemeenschapsgerichte zingeving. Aan de ontwikkeling van methodieken en werkwijzen voor deze vorm van zingeving had meer aandacht besteed kunnen worden, ook vanwege het belang om aan te sluiten bij het sociaal domein.

Op het gebied van impact- en effectiviteitsonderzoek, dat met name van belang is voor de vraag of financiering uit publieke middelen aan de orde is, constateert de commissie dat er de komende tijd nog extra inspanningen nodig zijn. Op dit terrein is sprake van verwarring en weerstand. Beide zouden verminderd kunnen worden als er onderscheid wordt gemaakt tussen het wat en hoe te meten van (ervaren) effecten enerzijds en het vaststellen van oorzaak (interventie) en gevolg (effect) anderzijds. Als het gaat om welke effecten van geestelijke verzorging en zingeving ertoe doen en welke meetinstrumenten daarvoor gebruikt kunnen worden, lijkt al redelijk gevalideerd materiaal voorhanden. Te denken valt onder meer aan PROM's, waaraan binnen de Kenniswerkplaats al aandacht wordt besteed.

Aanbeveling

Het onderzoek naar causaliteit is moeilijker en zal meer tijd en ontwikkeling van adequate mixed-methods vergen. Er kan gewerkt worden met verschillende levels of evidence (niveaus van bewijskracht). Of onomstotelijk bewijs voor de effectiviteit van (bepaalde vormen van) geestelijke verzorging kan worden geleverd is de vraag, maar het aannemelijk maken van (een bepaalde mate van) effectiviteit moet haalbaar zijn. Voor een dergelijk traject van impact- en effectonderzoek dient 5 tot 10 jaar uitgetrokken te worden.

Implementatie en impact

Punten van aandacht bij de implementatie en impact van de programmaresultaten zijn het absorptievermogen van het veld, de beperkte (regionale) infrastructuur en de aansluiting bij het sociaal domein. De commissie is van mening dat de Centra voor Levensvragen om uiteenlopende redenen nog onvoldoende in staat zijn om een coördinerende en ondersteunende rol te vervullen. Dit geldt ook voor de monitoring van de eigen activiteiten. Ook maakt de commissie zich zorgen om de arbeidsrechtelijke positie van geestelijk verzorgers die in de thuissituatie werkzaam zijn en is zij van mening dat de beroepsvereniging, de Vereniging van Geestelijk Verzorger (VGVZ), over onvoldoende middelen beschikt om de groep geestelijk verzorgers werkzaam in de thuissituatie te ondersteunen.

Wat betreft de **integratie van zingeving in zorg en welzijn** is de commissie van mening dat dit een verre van eenvoudige opgave zal zijn. Zingeving is voor iedereen een belangrijk thema en nauw verbonden met de invloed die de samenleving heeft op gezondheid (denk aan armoede, veiligheid, sociaal ongelijkheid, etc.), maar binnen de zorg hebben wij te maken met een groot gebrek aan menskracht en middelen, wat de komende jaren alleen maar zal toenemen. Aandacht voor community-based zingeving is ook hierom van belang.

Aansluiting bij het sociaal domein

De aansluiting bij het sociaal domein heeft volgens de commissie in het programma nog relatief weinig aandacht gekregen en met name bestuurlijk en beleidsmatig hebben ZonMw en VWS hierop nog niet voldoende geacteerd. Gemeenten zouden de komende tijd actiever betrokken kunnen worden bij zingeving en geestelijke verzorging.

Werkwijze

De commissie is van mening dat een groot deel van de in de zelfevaluatie verwoorde conclusies in redelijkheid getrokken konden worden. Er bestaat bij de commissie en de mensen waarmee zij heeft gesproken waardering voor de actieve en flexibele wijze waarop de programmacommissie en de medewerkers van ZonMw het programma hebben geleid. ZonMw heeft daarbij goed proberen te luisteren naar datgene wat er bij de belangrijkste stakeholders speelt. Ook heeft ZonMw relatief veel geïnvesteerd in 'samenwerking en verbinding' en het bij elkaar brengen van betrokken partijen.

Wel is de commissie van mening dat het veld c.q. het beleidsterrein soms wat 'chaotisch' overkomt. Dit vergt ook wat van een programmacommissie. Het geformuleerde programma was weinig strak afgebakend en bij de programmacommissie lijkt een eigen, gedeelde visie te ontbreken op basis waarvan (nog) actiever gestuurd had kunnen worden op de te realiseren resultaten. Veel activiteiten werden bottom-up uitgezet, waar soms een meer top-down benadering voor de hand gelegen had. Bijvoorbeeld door het duidelijker stellen van 'benchmarks' of criteria ten aanzien van de op te leveren producten. Gezien de noodzaak van effectiviteits- en implementatieonderzoek zou het raadzaam zijn geweest om in de programmacommissie meer academische deskundigheid over (de methodologieën bij) dit soort onderzoek te includeren. Vanwege de gewenste aansluiting bij het sociaal domein had ook gemeentelijke c.q. Wmo-expertise opgenomen kunnen worden.

De commissie constateert tegelijkertijd dat het bij zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie gaat om een jong, zich ontwikkelend veld waar nog lang niet alles volgens vaste patronen en (wetenschappelijke) werkwijzen plaats kan vinden bij het ontbreken van een uitgekristalliseerde visie, ook bij VWS. Niet voor niets werd het programma Zingeving en Geestelijke verzorging gepositioneerd als startprogramma. Mogelijk had het programmavoorstel bij aanvang beter doordacht kunnen worden en had ZonMw het verwachttingsmanagement beter op orde kunnen brengen. Naar het oordeel van de commissie is het nu tijd voor versteviging en bestendiging zonder dat de ontwikkelingen gestold raken. Daarbij is het belangrijk, juist in een sector waarvan duidelijk is dat er weinig ervaring is met het doen van onderzoek, het beschrijven van interventies en instrumenten en het bedienen van geheel nieuwe doelgroepen, dat met name de Centra voor Levensvragen en de beroepsgroep ook voldoende in staat gesteld worden om in onderzoek, ontwikkeling en (kwaliteits)beleid te participeren. De commissie heeft overigens begrepen dat de ontwikkelingen voor met name voor geestelijk verzorgers en de Centra voor Levensvragen erg snel en daarmee deels langs hen heen gaan. Hiervoor zou ZonMw meer aandacht kunnen hebben.

Participatie doelgroepen

Ten aanzien van de participatie van cliënten binnen het programma is de commissie van mening dat

ZonMw en andere partijen weliswaar gepoogd hebben deze te stimuleren, maar dat zij relatief beperkt geslaagd zijn. Ook was er geen cliëntenvertegenwoordiger opgenomen in de programmacommissie. De commissie is van mening dat in een mogelijk vervolgprogramma participatie niet alleen op projectniveau, maar ook op programmaniveau (nog) meer aandacht zou moeten krijgen. Daarbij is het raadzaam ook nieuwe wegen te bewandelen om (potentiële) cliënten bij de programmering, beoordeling en disseminatie te betrekken.

Borging en vervolg

De commissie is van mening dat een groot deel van de in de zelfevaluatie verwoorde conclusies in redelijkheid getrokken konden worden. Bij borging van de programmaresultaten is de Kenniswerkplaats van onmisbaar belang is. Na 2024 stoppen met de financiering is kapitaalvernietiging omdat de Kenniswerkplaats voorlopig niet 'op eigen benen' kan bestaan.

Kennisontwikkeling en professionalisering beroepsgroep

Naar het oordeel van de commissie zouden de plannen van VWS om te komen tot verdere kennisontwikkeling en professionalisering van de beroepsgroep via een werkomgeving (voorheen de Expertisefunctie genoemd) geïntegreerd moeten worden in de borgingsplannen van de Kenniswerkplaats (scenario 1 van de zelfevaluatie). Hierbij dient wel goed gekeken te worden naar de huidige governancestructuur. Praktijkorganisaties dienen voldoende te participeren in de aansturing van de Kenniswerkplaats. Inhoudelijk zou de Kenniswerkplaats zich vooralsnog kunnen richten op het werkveld GV-Thuis en wat ervoor nodig is om geestelijke verzorging en zingeving een stevige plek te geven in de eerstelijnszorg en het sociaal domein. Daarbij verdient het inderdaad de voorkeur dat deze werkomgeving (i.c. de Kenniswerkplaats) zich niet alleen richt op de doelgroep van de VWS-subsidieregeling maar op alle doelgroepen die behoefte hebben aan ondersteuning bij zingevingsvraagstukken (geestelijke verzorging én zingeving). Op langere termijn zou het zelfs raadzaam kunnen zijn om het werkveld van de Kenniswerkplaats te verbreden naar alle geestelijke verzorging en zingeving binnen de zorg (ook de intramurale instellingen) of zelfs nog breder naar de geestelijke verzorging en zingeving die onder de verantwoordelijkheid van de ministeries van Defensie en Justitie vallen. Een en ander past binnen de geconstateerde behoefte om activiteiten te concentreren c.q. te centraliseren om onder andere fragmentatie tegen te gaan en efficiency te bevorderen. Dit brengt tegelijkertijd wel het risico met zich mee dat er een 'ivoren toren' ontstaat met minder zicht op de dagelijkse realiteit in de praktijk waardoor vernieuwing en ontwikkeling belemmerd wordt. Hier dient terdege voor gewaakt te worden.

Bij een vervolg van de Kenniswerkplaats c.q. de inrichting van de bedoelde werkomgeving dient overlap voorkomen te worden met de kerntaken van ZonMw. Het verdelen van onderzoeksgelden en het uitvoeren van onderzoek behoren gescheiden georganiseerd te blijven. De komende jaren zal deskundigheidsbevordering in brede zin van groot belang zijn. Niet alleen voor geestelijk verzorgers, maar voor alle beroepsgroepen is het wezenlijk om in initiële opleidingen en in bij- en nascholing aandacht aan zingeving en de relatie met gezondheid en welbevinden te besteden. De 'nieuwe' definitie van gezondheid vraagt hier ook om. Hierbij heeft de Kenniswerkplaats een rol, maar mogelijk kan lering getrokken worden uit het programma O2PZ; Optimaliseren Onderwijs Palliatieve Zorg. Een vergelijkbaar programma op het gebied van zingeving kan ertoe bijdragen dat alle zorgverleners minimale basiskennis hebben over zingeving en geestelijke verzorging en hoe zij daaraan in hun dagelijks werk aandacht kunnen besteden.

Infrastructuur en organisatorische kracht

De komende jaren verdient ook de infrastructuur waarbinnen geestelijk verzorgers werkzaam zijn de nodige aandacht. Voor de toekomst van zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie is beleid, onderzoek, onderwijs én praktijk essentieel. Om zorg voor zingeving en geestelijke verzorging tot wasdom te laten komen zijn verdere professionalisering en versterking van de bestuurs- en organisatiekracht van het praktijkveld van groot belang. Tot op heden is het bijvoorbeeld de Centra voor Levensvragen niet gelukt om de inzet van geestelijk verzorgers adequaat te registreren en de door hen geleverde zorg te monitoren. Hierbij hebben zij ondersteuning nodig. Ook dient substantieel aandacht te zijn voor de inbedding van de geestelijk verzorger in de infrastructuur van de eerstelijnszorg en het sociaal domein. Gemeenten zouden actiever bij dit beleidsterrein en in de uitvoering betrokken moeten worden. Gekeken kan bijvoorbeeld worden naar het project 'Welzijn op recept', maar mogelijk kunnen ook de GGD-en een rol van betekenis spelen. Hierop dient volgens de commissie actief gestuurd te worden.

Vervolgprogramma

De commissie is van mening dat een vervolgprogrammering noodzakelijk is. Het programma heeft nu vooral gefunctioneerd als startprogramma en aanjager. Zonder substantiële financiering na 2024 zal het onderzoek op het terrein van zingeving en geestelijke verzorging stagneren en wordt het momentum verloren. Voor de inhoud van een vervolgprogramma na 2024 kan aangesloten worden bij de kennisagenda's Geestelijke verzorging Thuis en Zorg voor Zingeving Thuis (inclusief kinderpalliatieve zorg). Daarnaast dient prioriteit gegeven te worden aan behoefteonderzoek en impact- en effectonderzoek. Een toekomstige structurele financiering van geestelijke verzorging zal mede afhangen van de mogelijkheid daadwerkelijk aantoonbaar te maken wat de baten voor de samenleving (kunnen) zijn. Het is het belangrijk om net als in het huidige programma niet alleen op de doelgroep van de VWS-subsidieregeling, maar ook op andere doelgroepen met zingevingsvragen gericht te zijn, zoals jongeren, mensen met een chronische ziekte en andere kwetsbare groepen. De commissie adviseert wel ruim voldoende tijd te nemen om een gedragen programmavoorstel te ontwikkelen op basis van een gedegen visie over wat wel en niet onder geestelijke verzorging en vooral zingeving wordt verstaan, waarbij de behoefte van (potentiële) cliënten meer centraal komt te staan en waarbij duidelijk wordt wie op dit terrein voor wat verantwoordelijk is.

De commissie heeft voor ZonMw en het ministerie van VWS (bij borging en vervolg) de volgende aanbevelingen geformuleerd.

Resultaten

- Ga de komende tijd naast professionalisering van geestelijk verzorgers meer uit van de behoeften van de verschillende doelgroepen (de eindgebruikers). Deze kunnen aangetoond worden met gestructureerd behoefteonderzoek.
- Pleeg de komende tijd (en in een vervolgprogramma) extra inspanningen op het gebied van impact- en effectiviteitsonderzoek.
- Betrek gemeenten (en de Vereniging Nederlandse Gemeenten) nog actiever bij programma-activiteiten op het gebied van zingeving en geestelijke verzorging. Kijk daarbij bijvoorbeeld naar het landelijk kennisnetwerk 'Welzijn op recept' en de daarbij gevolgde werkwijze.

Werkwijze

- Ontwikkel een duidelijke visie op het terrein van zingeving en geestelijke verzorging op basis waarvan de komende tijd (nog) actiever gestuurd kan worden op te realiseren resultaten. Niet alles hoeft bottom-up vorm te krijgen. Besteed daarbij aandacht aan de potentiële rol van de burger, cliënt, patiënt, zorgprofessional, geestelijk verzorger, individu- en gemeenschapsgerichte zingeving, etc.
- Vraag de geestelijk verzorgers en Centra voor Levensvragen wat zij nodig hebben en in welke volgorde voordat zaken uitgerold worden. Stel de Centra en de beroepsgroep voldoende in staat om in onderzoek en ontwikkeling te participeren.
- Indien in de toekomst voor actieonderzoek gekozen wordt, geef daarbij dan tegelijkertijd een aantal duidelijke benchmarks/criteria aan zodat er toch op uitkomsten gestuurd en gemonitord kan worden.
- Neem wanneer in een programma impact- en effectonderzoek nodig is in de programmacommissie academische deskundigheid op over (de methodologieën bij) dit soort onderzoek.
- Wanneer in de doelstellingen van een programma de aansluiting op het sociaal domein aan de orde is, neem dan ook vertegenwoordigers van gemeenten of Wmo-deskundigheid op in een programmacommissie.
- Geef in een vervolgprogramma de participatie van cliënten meer aandacht, niet alleen op projectniveau, maar ook op programmaniveau (in de programmacommissie). Bewandel daarbij ook nieuwe wegen om (potentiële) cliënten bij de programmering, beoordeling en disseminatie te betrekken, bijvoorbeeld via speciaal daarvoor ingerichte gesprekstafels of gebruikerspanels.
- De werkwijze van ZonMw brengt veel administratieve lasten met zich mee. Kijk nogmaals kritisch naar de eigen procedures en voorwaarden om uitvoerende partijen in een sector waarvan duidelijk is dat er weinig ervaring is met het doen van onderzoek, het beschrijven van interventies en instrumenten, niet onnodig te belasten. Bezie daarbij hoe het mogelijk is hen ook actief te ondersteunen.

Borging en vervolg

ZonMw

- Bepleit bij VWS dat de door VWS te financieren werkomgeving (voorheen de Expertisefunctie genoemd) geïntegreerd wordt in de borgingsplannen van de Kenniswerkplaats. Daarbij dienen praktijkorganisaties adequaat te participeren, ook in de aansturing.
- Bepleit bij VWS een substantieel vervolg van het onderzoeksprogramma waarbinnen activiteiten ondernomen worden voor alle doelgroepen (VWS-subsidieregeling, maar ook jongeren, mensen met een chronische ziekte en andere kwetsbare groepen).
- Vraag de Kenniswerkplaats de Centra voor Levensvragen te ondersteunen om hun coördinerende en ondersteunende rol bij de inzet van geestelijk verzorgers, deskundigheidsbevordering, samenwerking met de eerste lijn en sociaal domein en de regionale implementatie te kunnen vervullen. Vraag de Kenniswerkplaats bijvoorbeeld de Centra te helpen bij de opzet van een registratie- en monitoringssysteem, de ontwikkeling van een HRM-beleid en mogelijk bij de opzet van een centrale backoffice. Kijk daarbij naar bestaande, goede voorbeelden.
- Vraag het ministerie van VWS te bezien hoe de beroepsvereniging (VGVZ) beter gefaciliteerd kan worden.
- Neem bij een vervolgprogramma voldoende tijd om een gedragen programmavoorstel te ontwikkelen op basis van een gedegen visie over wat wel en niet onder geestelijke verzorging en vooral zingeving wordt verstaan, waarbij de behoefte van (potentiële) cliënten meer centraal komt te staan en waarbij duidelijk wordt wie op dit beleidsterrein voor wat verantwoordelijk is.
- Geef in een vervolgprogramma ook aandacht aan de ontwikkeling van methodieken en werkwijzen op het gebied van community-based zingeving.
- Onderzoek de mogelijkheden van een (deel)programma, zoals O2PZ; Optimaliseren Onderwijs Palliatieve Zorg, maar dan op het gebied van zingeving. Niet alleen voor geestelijk verzorgers, maar voor alle beroepsgroepen is het van wezenlijk belang om in initiële opleidingen (en in bij- en nascholing) aandacht aan zingeving en de relatie met gezondheid en welbevinden te besteden.

Ministerie van VWS

- Ga de komende jaren, mede in het belang van (de ontwikkeling van) positieve gezondheid, door met het investeren in dit relatief jonge veld.
- Ga daarbij naast professionalisering van geestelijk verzorgers meer uit van de behoeften van de verschillende doelgroepen (de eindgebruikers). Hiervoor is gestructureerd behoefteonderzoek noodzakelijk.
- Integreer de te financieren werkomgeving (voorheen de Expertisefunctie genoemd) in de borgings-plannen van de Kenniswerkplaats. Zorg daarbij dat praktijkorganisaties adequaat participeren, ook in de aansturing. Voorkom overlap met de kerntaken van ZonMw. Het verdelen van onderzoeks-gelden en het uitvoeren van onderzoek dienen immers gescheiden georganiseerd te blijven.
- Stel aan ZonMw een substantieel bedrag voor een vervolgprogramma beschikbaar waarbinnen activiteiten kunnen plaats vinden voor alle doelgroepen (VWS-subsidieregeling, maar ook jongeren, mensen met een chronische ziekte en andere kwetsbare groepen).
- Bezie hoe de beroepsvereniging (VGVZ) de komende tijd beter gefaciliteerd kan worden. Te denken valt daarbij aan de wijze waarop jaren geleden de verdere ontwikkeling van de huisartsgeneeskunde door het ministerie is ondersteund.
- Betrek de VNG actiever bij het beleid op het gebied van zingeving en geestelijke verzorging. Kijk daarbij bijvoorbeeld naar het landelijk kennisnetwerk 'Welzijn op recept' en daarbij gevolgde werkwijze.
- Zorg dat andere directies dan de Directie 'Langdurige Zorg' bij het thema 'zingeving' betrokken worden en dit thema in hun beleidsplannen opnemen. Denk bijvoorbeeld aan de Directies 'Maatschappelijke Ondersteuning', 'Patiënt en Zorgordening' en 'Publieke Gezondheid'.
- Overleg met de ministeries van Defensie en Justitie over hoe de Kenniswerkplaats mogelijk ook voor hen en hun taken op het gebied van geestelijke verzorging op termijn een rol kan vervullen in de cyclus beleid, onderzoek, onderwijs en praktijk. Omgekeerd kunnen de langer bestaande ervaringen van deze ministeries worden meegenomen in de verdere ontwikkeling van de Kenniswerkplaats en het werkveld.

INPUT
ZonMw traject
Geestelijke Verzorging Thuis

Voorheen genoemd Maatschappelijke Business Case

Redactie
Dr. Michel A. Dutrée

Mei 2024

Voorwoord

Geestelijke verzorging thuis is een jong vak- en taakgebied. Het hoofddoel is om het vak- en taakgebied geestelijke verzorging thuis adequaat door te ontwikkelen, uitbouwen, positioneren, duurzaam te borgen en op die manier een gevestigde plaats in de maatschappij te verwerven. De verbinding tussen praktijk, onderwijs en onderzoek op gelijkwaardig niveau is nodig om die drie expertisedomeinen adequaat te bedienen en kennisontwikkeling aan te laten sluiten op de behoefte van de uitvoeringspraktijk. Het *vakgebied* heeft betrekking op het specialisme geestelijke verzorging in de thuissituatie. Het *taakgebied* op de Zorg voor Zingeving Thuis die ook door andere professionals in zorg en welzijn wordt geboden. Het traject bevordert dat de kwaliteit van de geestelijke verzorging thuis door wie deze ook wordt gegeven, in lijn is met de actuele stand van het vak- en taakgebied, en zorgt voor de integratie met zorg en welzijn.

Voor de verdere ontwikkeling van het vak- en taakgebied heeft VWS aan ZonMw de opdracht verstrekt om met een subsidie van 4 miljoen verdeeld over 5 jaar een programma te ontwikkelen. De opdracht luidt als volgt (citaat uit opdrachtbrief):

.....Met het voortzetten van het programma Zingeving en Geestelijke verzorging met de beschikbare middelen verzoek ik u de komende periode in te zetten op voorzetting van de Kenniswerkplaats door middel van een subsidieronde en faciliteren van leer- en verbetertrajecten daarbinnen:

- het bevorderen van de doelmatige inrichting en de professionalisering van en door de praktijk, mede met het oog op het goed toegerust zijn van de praktijk op deelname aan activiteiten voor kennisontwikkeling en het kunnen absorberen van (nieuwe) kennis en vaardigheden,
- de borging van de kennisproducten uit de Kenniswerkplaats in Kennisplein,
- de borging van de opgebouwde kennisinfrastructuur,
- de borging van de bestaande Leergemeenschap,
- de borging van de brancheprojecten,
- de voortzetting en aanzet tot borging en verdere uitwerking van het gestarte effectonderzoek en integratie in meetinstrument VSCL
- het integreren en faciliteren van de nieuwe governance voor praktijk en kennisontwikkeling van geestelijke verzorging thuis.....

Buiten het ZonMw-traject valt het volgende:

- De jaarlijkse verantwoording van de subsidieregeling GV THUIS blijft lopen via VWS en staat los van het ZonMw traject.
- De evaluatie van de subsidieregeling GV THUIS die in 2026 gaat plaatsvinden
- De uitvoering van de opdracht die aan de CvLs is meegegeven in de Tweede Kamer brief van december 2023 en in 2024 op verzoek van de VSCL door VWS is verhelderd in deelopdrachten. Deze worden rechtstreeks aan VWS verantwoord via de evaluatie van de subsidieregeling in 2026.
- Communicatie naar het algemene publiek
- Hosting en beheer website Centra voor Levensvragen en het Integrale Netwerk Kinderpalliatieve Zorg, en het landelijk telefoonnummer: 085 – 00 43 063.
- Hosting en beheer www.geestelijkeverzorging.nl.

In het ZonMw-programma zal de driehoek Praktijk, Onderwijs en Onderzoek leidend zijn met oog voor alle doelgroepen van GV THUIS. Voor activiteiten die niet gehonoreerd worden in het ZonMw programma kunnen uiteraard andere financieringsbronnen worden gezocht. We hebben ervoor gekozen een heldere leeswijzer op te stellen, zodat dit document in juiste context wordt geplaatst.

Leeswijzer

Voor u ligt de input voor het ZonMw traject Geestelijke Verzorging Thuis. De totstandkoming van deze input kent een voorgeschiedenis. In 2023 zijn veldpartijen bij elkaar geweest om de in 2022 gestarte maatschappelijke businesscase (MBC) verder te brengen. Veldpartijen hebben toen gezamenlijk het inhoudelijk deel van deze MBC uitgewerkt in afwachting van de brief aan de Tweede Kamer van december 2023. In de opmaat naar deze brief werd duidelijk dat de subsidie zou worden teruggebracht naar 4 miljoen euro te besteden in 5 jaar en dat de uitvoering van de subsidie zou worden ondergebracht bij ZonMw. Deze organisatie kent zijn eigen processen van uitvraag en toekenning. Veldpartijen werken al samen met ZonMw in de projecten van het programma Zingeving en Geestelijke Verzorging Thuis (waaronder ook de Kenniswerkplaats valt), dus de keuze voor ZonMw wordt ook als een logische gezien. Bijkomend voordeel is dat de financiering door onderbrenging bij ZonMw nu geoormerkt is. Door deze ontwikkelingen is de meerwaarde van een volledig uitgewerkte MBC minder relevant geworden. Om toch een bijdrage te kunnen leveren aan de invulling van de subsidie hebben de veldpartijen die ook betrokken waren bij de bijeenkomsten in 2023, deelgenomen aan drie werkconferenties onder leiding van de projectbegeleider. Het doel van deze conferenties was om de thema's die in een MBC aan de orde komen te bespreken en deze aan te vullen met de thema's die de lopende Kenniswerkplaats ook in hun borgingsplan uit 2023 hadden opgenomen. De uitkomsten uit deze conferenties zijn verwerkt in dit document waarbij partijen nog de mogelijkheid hadden om aanvullende input te leveren. Dit document heeft als doel ZonMw te voeden met input voor de uitrol van de subsidiecall langs de lijnen praktijk, onderwijs en onderzoek. De indeling is als volgt:

- Governance
 - Met VWS en ZonMw is de governance besproken van het nieuwe traject, waarbij de verantwoording van de subsidieregeling nadrukkelijk een apart traject is. Vervolgens heeft ZonMw de basisgovernance uitgewerkt, die met veldpartijen is besproken en de reactie is toegevoegd.
- Achtergrond GV THUIS waarbij de context van GV Thuis wordt geschetst, de doelgroepen van GV THUIS worden beschreven en aandacht wordt besteed aan kwaliteitsborging van het vak- en taakgebied GV THUIS om af te sluiten hoe GV THUIS wordt gepercipieerd.
- Input langs de thema's van de MBC
 - Hierbij wordt algemene input geleverd waarmee ZonMw rekening kan houden bij de beoordeling van de ingediende plannen
- Input langs de thema's uit het borgingsplan KWP
 - Hierbij zijn de uitgewerkte thema's uit het borgingsplan KWP door veldpartijen zo nodig aangevuld.
- Bijlagen
 - In de bijlagen zijn de hoofdlijnen inhoud GV THUIS geschetst door ZonMw opgenomen naast volgende twee pdf-documenten:
 - Stakeholderanalyse Berenschot
 - Inhoudelijk deel MBC uit 2023

Governance

Het onderbrengen van het traject Geestelijke Verzorging Thuis bij ZonMw heeft ook consequenties voor de verleden jaar ontwikkelde Governance. In onderstaande tabel wordt dat toegelicht.

HUIDIGE SITUATIE	
Governance ZonMw programma Zingeving en geestelijke verzorging (KWP 1 & 2)	Governance doorontwikkeling GV THUIS
• VWS Opdrachtgever • Bestuur ZonMw • Programmacommissie Zingeving en geestelijke verzorging • ZonMw programmabureau • Penvoerder programma (UvH) • Werkgroep Kennisinfrastructuur Partijen zijn via een samenwerkingsovereenkomsten aangesloten op het ZonMw programma	• VWS Opdrachtgever • BO GV THUIS • Taakgroep: Randvoorwaarden en Criteria • Taakgroep: Kinderpalliatieve zorg • Taakgroep: Communicatie • Taakgroep: Onderwijsveld (Marc Rietveld) • Taakgroep: Opstellen MBC • Klankbordgroep In huidige Governance doorontwikkeling GV THUIS zit, ook via de taakgroep Randvoorwaarden en criteria, de advisering rond de subsidieregeling CvL.

De nieuwe Governance kan er dan als volgt uitzien:

ZonMw Governance	Governance subsidieregeling
• VWS Opdrachtgever • Bestuur ZonMw • Programmacommissie Zingeving (KWP 1&2) • ZonMw programmabureau • Penvoerder programma • Stuurgroep Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke verzorging thuis Partijen zijn via de lopende samenwerkingsovereenkomsten aangesloten op het ZonMw programma	• VWS Opdrachtgever • Subsidieregeling CvL • Individuele verantwoording subsidiegelden door de 14 stichtingen CvL • SCVL is verantwoordelijk voor de coördinatie van de uitvoering van de deelopdrachten uit de TK-brief december 2024 • Advisering via de taakgroep Praktijkcriteria en Randvoorwaarden die blijft bestaan met een directe lijn naar VWS

Taakgroep Praktijkcriteria en Randvoorwaarden kan verdwijnen, omdat nu alleen nog overleg nodig is om adviestarieven vast te stellen en dat kan ook op andere manier met partijen worden gerealiseerd (bijv. door het beleggen van een aparte vergadering met alleen dat onderwerp)

Bovenstaande governance voor de periode 2025-2028 heeft ZonMw als volgt verder uitgewerkt, zodat het aansluit op hun werkwijzen. Deze uitwerking is besproken met veldpartijen en de opbrengst daarvan is per item toegevoegd:

Stuurgroep Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke verzorging thuis

Taken:

- De stuurgroep bepaalt de koers van de Kenniswerkplaats en bewaakt de te behalen resultaten binnen het kader van de gehonoreerde subsidieaanvraag.
- De stuurgroep zorgt voor een goede verbinding met andere relevante projecten, activiteiten van de participerende organisaties en actuele beleidsontwikkelingen.
- De stuurgroep speelt een sturende en monitorende rol bij het opstellen en uitdragen van een gezamenlijke, sector overstijgende visie op de maatschappelijke impact van zorg voor zingeving en de daarmee samenhangende borgingsactiviteiten.
- De stuurgroep stelt per jaar een jaarplan vast op basis van de gehonoreerde subsidieaanvraag.

Samenstelling:

- De stuurgroep wordt gevormd door partijen die praktijk, onderzoek en onderwijs in hun corebusiness hebben op het gebied van geestelijke verzorging thuis voor een brede doelgroep. Daarom bestaat de stuurgroep uit bestuurlijke vertegenwoordigers van de volgende partijen:
 - Universitair Centrum Geestelijke Verzorging (UCGV)¹, met Tilburg University als penvoerder
 - Landelijk Opleidingsoverleg Theologie (LOO Theologie)²: met CHE als penvoerder
 - VGVZ: beroepsvereniging
 - VSCL
 - Penvoerder Kenniswerkplaats

Opmerkingen vanuit veldpartijen gemaakt tijdens de werkconferenties:

- Kinderpalliatie en AGORA vallen hierbij boot, is dat een bewuste keuze?
- We nemen aan dat het jaarplan dat wordt aangeboden aan de stuurgroep, door de projectgroep is voorbereid
- Bij de derde bullit:
 - *De stuurgroep speelt een sturende en monitorende rol bij het opstellen en uitdragen van een gezamenlijke, sector overstijgende visie op de maatschappelijke impact van zorg voor zingeving en de daarmee samenhangende borgingsactiviteiten.*
 - Veldpartijen geven aan dat de stuurgroep dit kan realiseren door informatie op te halen in het veld en activiteiten met elkaar te verbinden c.q. samen te brengen

Projectgroep Professionalisering GV Thuis

Taken

- Draagt zorg voor de vertaling van de koers naar concrete activiteiten/opdrachten ten behoeve van de kennisinfrastructuur
- Faciliteert de stuurgroep en de inhoudelijke/ regionale projectleiders; bij zowel hun proces als de implementatie van hun uitkomsten

Samenstelling

- Wordt gevormd door medewerkers (manager niveau) van de organisaties die participeren in de stuurgroep, aangevuld met communicatie/andere specifieke expertise.

¹ Hierin zijn vertegenwoordigd: RUG, TsT, PThU, Universiteit voor Humanistiek, VU, Radboud Universiteit

² Hierin zijn vertegenwoordigd: Christelijke Hogeschool Ede; Christelijke Hogeschool Windesheim, Zwolle; Driestar, Gouda; Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing, Utrecht; Fontys Lerarenopleiding Tilburg; VIAA, Zwolle

- Kan eventueel (tijdelijk) aangevuld worden door een of meerdere projectleiders uit de opdrachten.

Opmerkingen vanuit veldpartijen gemaakt tijdens de werkconferenties:

- Geef deze projectgroep een andere naam om verwarring met vorige trajecten te voorkomen
- Stel deze projectgroep samen op geleide van de inhoud
- Voeg bij taken toe dat de projectgroep faciliteert, adviseert en voedt
- Geef de projectgroep de taak om het netwerk aan te sturen

Netwerkgroep GV Thuis:

Taken

- Meedenken/werken in opdrachten c.q. regionale hub
- Adviseren aan de opdrachtnemers c.q. projectleiders regionale hubs

Samenstelling

- Wordt gevormd door al die organisaties die een betrokkenheid hebben bij GV Thuis en participeren in ofwel een regionale hub ofwel een (landelijke) inhoudelijke opdracht vanuit de projectgroep
- Breed samengesteld o.a.: Agora, NIK/Kenniscentrum Kinderpalliatieve zorg, Palliaweb, V&VN, KBO-PCOB, Patiënte federatie, Cie. Interkerkelijk overleg in Overheidszaken, sociaal werk NL (en andere brancheorganisaties), PZNL, NHG, Advies en Consultatieraad, beroepsverenigingen, gemeenten, praktijkinstellingen binnen zorg en sociaal domein, andere kennisinstellingen, netwerk-, cliënten- of levensbeschouwelijke organisaties, zorgverzekeraars, etc.

Opmerkingen vanuit veldpartijen gemaakt tijdens de werkconferenties:

- KBO-PCOB is in November 2023 opgehouden te bestaan
- Netwerkgroep is geen goede term, noem het gewoon Integraal Netwerk
- VSCL mist bij de deelnemers
- Zou het niet nog breder moeten worden opengesteld, het is tenslotte een netwerk

Regionale hubs

Taken

- Versterking regionale samenwerking in zorg voor zingeving rondom specifieke doelgroepen of thema's
- Uitvoeren onderzoek met impact (en landelijke uitwisseling daarover)

Samenstelling

- Diverse zorg- en welzijnsorganisaties
- Betrokkenheid kennisinstelling is vereiste
- Betrokkenheid Centrum voor Levensvragen is vereiste
- Betrokkenheid gemeente(n) is een pré.

Opmerkingen vanuit veldpartijen gemaakt tijdens de werkconferenties:

- Is het wel mogelijk om al deze regionale HUBs aan te sturen vanuit een klein bureau c.q. budget?
- Regionale hubs hebben een goede verbinding met de regionale praktijk en zijn daarvoor ook in het leven geroepen. Hoe is de verhouding tussen landelijke en regionale aansturing
- Wil je bij de regionale hubs regionale coördinatoren een rol geven dan moet daar wel apart tijd/geld voor zijn vanuit de ZonMw subsidie.

- Eigenlijk zijn de regionale hubs de CvLs

Werkgroep Inhoudelijke opdrachten landelijk

Taken

- O.l.v. projectleider verantwoordelijk voor de uitvoering van concrete opdrachten/activiteiten (voortkomend uit de lijnen 'kennisinfrastructuur, regio, onderzoek, onderwijs').
- Betrokkenheid van onderzoek-onderwijs-praktijk

Samenstelling

- Per activiteitenlijn met voor die opdracht relevante stakeholders uit het netwerk GV Thuis (waaronder cliënten, netwerkpartners, branche- en beroepsorganisaties, etc.)
- Hierin kunnen ook partners deelnemen die niet in de stuurgroep zijn vertegenwoordigd.

Opmerkingen vanuit veldpartijen gemaakt tijdens de werkconferenties:

- Haal hier het begrip werkgroep weg, maar spreek over inhoudelijke opdrachten landelijk die kunnen worden opgepakt door verschillende werkgroepen

Als overall advies geven veldpartijen nog het volgende mee:

- Beperk de structuur tot Stuurgroep en Projectgroep en organiseer taak-/werkgroepen daaromheen met twee-richtingsverkeer, waarbij genoemde groepen ook voorstellen kunnen doen. Op deze manier koppel je ook weer praktijk, onderwijs en onderzoek aan elkaar. Visueel ziet het er dan zo uit:



- Tot slot vragen de veldpartijen hoe de governance in Q3 en Q4 rond GV THUIS zal zijn, omdat dan er nog geen nieuwe organisatie vanuit ZonMw is opgezet. Kortom, hoe ziet fade-in, fade-out eruit?

De huidige en nieuwe governance zullen via fade in, fade out elkaar opvolgen. Uiteraard kunnen we nog punten qua governance tegenkomen die geregeld dienen te worden.

Achtergrond

Het ZonMw traject begint niet van nul af aan, maar bestendigt en verduurzaamt wat al enige tijd in ontwikkeling is. Parallel is er de infrastructuur voor Geestelijke Verzorging Thuis via de Centra voor Levensvragen (CvL) en hun koepel gerealiseerd. Op verzoek van VWS hebben de CvL als zelfstandige organisatorische entiteiten ieder een directe subsidierelatie met VWS. Op basis daarvan voorzien zij in een operationele infrastructuur waarbij vraag naar en aanbod van zingeving laagdrempelig, doelmatig en kwalitatief aan elkaar worden gekoppeld. Over de besteding van de subsidie leggen zij jaarlijks verantwoording af aan VWS. De subsidieregeling zelf wordt in 2026 geëvalueerd. Daarnaast is er een grote netwerkorganisatie in de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging Thuis en Zorg voor Zingeving Thuis (hierna: Kenniswerkplaats) gebouwd.

De Kenniswerkplaats verbindt en bestendigt, praktijk, onderwijs en onderzoek. Doel is om na de projectfase een volledig operationele, structureel gefinancierd Professionaliseringsnetwerk te hebben staan voor Geestelijke Verzorging Thuis en Zorg voor zingeving Thuis.

Geestelijke verzorging in context

Geestelijke verzorging is naar de beroepsstandaard: de professionele begeleiding, hulpverlening en advisering bij zingeving en levensbeschouwing. In de richtlijn Zingeving en geestelijke verzorging in de palliatieve fase krijgt geestelijke verzorging vorm door aandacht, begeleiding en bij crisis en complexiteit.³ De aandacht en begeleiding bij zingeving is een zaak van alle betrokkenen in zorg en welzijn; waar nodig (bijvoorbeeld bij crisis en complexiteit) kan verwezen worden naar geestelijk verzorgers. De precieze verschillen in roldifferentiatie worden in de huidige Kenniswerkplaats onderzocht. Geestelijke verzorging en aandacht voor zingeving thuis behelst in de praktijk meer dan de afgebakende vormen die momenteel voor subsidie in aanmerking komen.

Geestelijke verzorging is als eigen vakgebied, mede in aansluiting op de bestaande pastorale zorg, ontstaan midden vorige eeuw en werd/wordt concreet ingevuld in zorginstellingen, penitentiaire inrichtingen en bij de krijgsmacht. Het betreft in feite de secularisering van een bestaand vak. Vroeger was het een verlengstuk van het werk vanuit de kerken, later zijn daar de humanisten en geestelijk verzorgers erbij gekomen en vervolgens de eerste en tweedelijns gezondheidszorg (zie ook <https://vgvz.nl/over-de-vgvz/>). Het recht op geestelijke verzorging is intramuraal wettelijk geregeld. Nu mensen steeds langer thuis wonen, zien we soortgelijke vragen naar zingeving sterker naar voren komen in de thuissituatie. Waar voorheen in veel sterkere mate een beroep werd gedaan op onder meer religieuze of anderszins levensbeschouwelijke instituties, zien we nu in de thuissituatie in toenemende mate een behoefte aan geestelijke verzorging ontstaan niet gebonden aan een religieuze stroming.

Het regeerakkoord van kabinet Rutte III kwam overeen om tijdens de kabinetsperiode 2017-2021 een dekkend netwerk van geestelijke verzorging in de thuissituatie te vormen. Daarvoor werd op de begroting van het Ministerie van VWS ruim € 35 miljoen euro gereserveerd. Dit geld is via de subsidieregeling palliatieve terminale zorg beschikbaar gesteld.

De netwerken palliatieve zorg gaven eerst uitvoering aan de opzet van Geestelijke Verzorging Thuis. Onder andere om financieel-juridische redenen zijn sinds 2022 rechtspersonen verantwoordelijk voor de uitvoering van de subsidieregeling, de zogenoemde Centra voor Levensvragen (CvL). Ook de loskoppeling van de palliatieve zorg speelde daarin mee.

De subsidiabele activiteiten van Geestelijke Verzorging Thuis zijn:

1. Individuele- en groepsgesprekken (huisbezoeken)
2. Deelname aan multidisciplinair en PaTz- overleg
3. Het verzorgen van scholing en trainingen.

De overheid heeft het onderwerp in verschillende beleidsprogramma's geagendeerd (Waardig ouder worden, Langer Thuis⁴). Geestelijke Verzorging Thuis is binnen de langdurige zorg een project om te voorzien in de behoefte aan zingeving voor mensen die thuis wonen.

De uitvoering van Geestelijke Verzorging Thuis heeft sinds 2019 gestalte gekregen met subsidie vanuit VWS, eerst aan de Netwerken Palliatieve Zorg, nu aan de Centra voor Levensvragen. De

3 Richtlijn Zingeving en spiritualiteit in de palliatieve fase: [Zingeving en spiritualiteit in de palliatieve fase - Richtlijnen Palliatieve zorg \(palliaweb.nl\)](#)

4 Uit rapport Bureau Zorgmarkten, juli 2021

subsidie is gebaseerd op artikel 1.2 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS en artikel 29 van de Regeling palliatieve terminale zorg en geestelijk verzorging thuis (later genoemd: Regeling). De subsidie wordt verleend onder voorwaarde dat de begrotingswetgever voldoende middelen ter beschikking stelt. Dit is een instellingssubsidie als bedoeld in artikel 1.5, onder d van de Kaderregelingsubsidies OCW, SZW en VWS. Sinds december 2023 bestaat de Vereniging Samenwerkende Centra voor Levensvragen (VSCL).

De focus van de lopende subsidieregeling ligt op mensen in de palliatieve fase (volwassenen, kinderen en naasten) en mensen van 50 jaar en ouder. Om de ontwikkelingen in de praktijk goed te volgen en ondersteunen is het ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging uitgevoerd (8 mln.) en zijn diverse onderzoekslijnen opgestart. Dit onderzoeksprogramma heeft een brede doelgroep en is niet afgebakend tot de doelgroep van de subsidieregeling. Naast het actieonderzoek is sinds 2021 is de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging Thuis gestart waaraan sinds 2022 de Kenniswerkplaats Zorg voor Zingeving Thuis is gekoppeld. In het Overkoepelend Implementatieproject (najaar 2023 – voorjaar 2025) wordt een landelijk dekkend netwerk van implementatie ontwikkeld.

In het ZonMw traject zullen we, wat is ontstaan en functioneert aan infrastructuur, kennis in praktijk, onderwijs en onderzoek door ontwikkelen en borgen naar de toekomst.

Het is belangrijk te beseffen dat bij geestelijke verzorging niet alleen geestelijk verzorgers betrokken zijn. Er wordt ook wel onderscheid gemaakt tussen *spiritual care*, die in de breedte door alle professionals en vrijwilligers in zorg en welzijn kan worden geboden, en geestelijke verzorging in strikte zin, die dan is voorbehouden aan geestelijk verzorgers die als professional werkzaam zijn.⁵ Vanuit de bestaande Kenniswerkplaats spreken we in dit plan van aanpak over Zorg voor Zingeving Thuis (uitgevoerd door overige professionals en vrijwilligers, naasten) naast de Geestelijke Verzorging Thuis.

Daarbij is het goed om het huidige krachtenveld in de zorg in ogenschouw te nemen waar naast technologische innovatie onder meer ook schaarste (personeel/financiën, zorgaanbod) en vergrijzing/ontgroening in de specifieke Nederlandse context een rol van betekenis spelen; uitdagingen die in de nabije toekomst fors zullen toenemen⁶. De verwachting is dan ook dat aandacht voor geestelijke verzorging in de hiervoor toegelichte volle breedte alleen maar aan betekenis zal toenemen.⁷ Geestelijke verzorging thuis als vakgebied heeft een rol in Passende Zorg, en wil daar een bijdrage aan leveren. Dit sluit goed aan bij de uitgangspunten: waarde gedreven, samen met en gezamenlijk rondom de patiënt/cliënt, de juiste zorg op de juiste plek, en werkend vanuit gezondheid in plaats van ziekte. Het sterke vermoeden bestaat dat aandacht voor zingeving preventief werkt op psychische en somatische problemen. Mocht dit worden aangetoond, dan zal dit een aanzienlijke besparing van zorgkosten kunnen betekenen. Op dit moment is er vooral onderzoek uit het buitenland dat deze relatie legt. Preventie-onderzoek is nog een braakliggend terrein dat zeker aandacht verdient, naast ontwikkelingsgericht onderzoek, fundamenteel- en uitkomstenonderzoek.

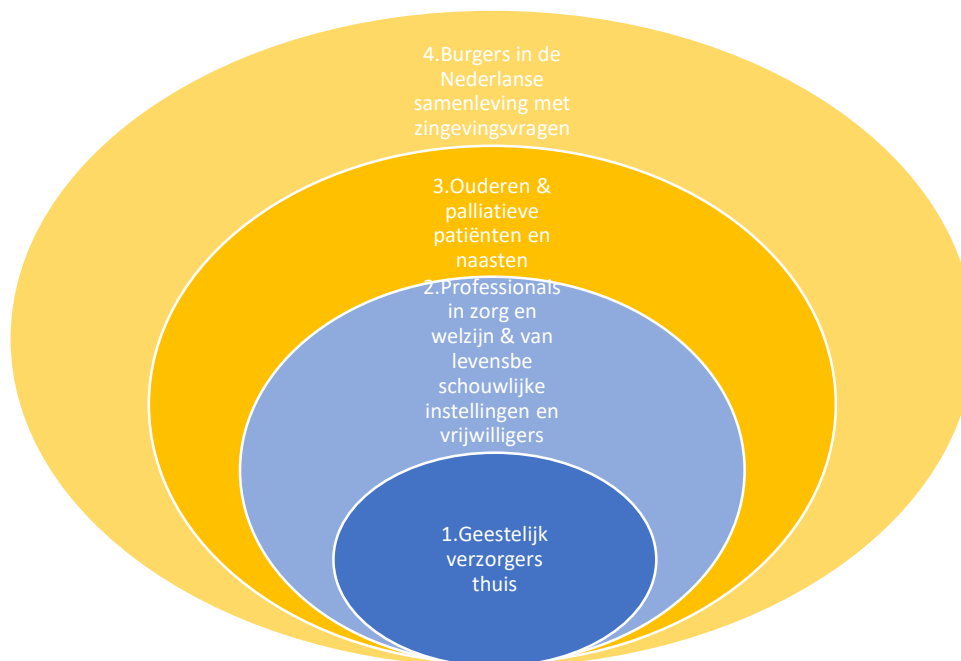
Doelgroepen Geestelijke Verzorging Thuis, Zorg voor zingeving Thuis

Het uiteindelijke doel is goede dienstverlening aan alle burgers met zingevingsvragen. Dit is een enorme groep, die bij de huidige stand van het vak- en taakgebied niet in zijn volledigheid bediend kan worden. Het geeft wel de horizon aan waar we naar toe wil groeien. Om dit doel te verwezenlijken onderscheiden we daarom gradaties van aandachtsgebieden, aangegeven met uitwaaiende cirkels (zie afbeelding 2).

5 Zie A. Liefbroer, Spirituele zorg voor en door iedereen? In KSGV, Van Alle Markten thuis, KSGV, 2022, Tilburg.

6 Kiezen voor houdbare zorg. Mensen, middelen en maatschappelijk draagvlak | Rapport | WRR

7 GV Thuis sluit aan bij passende zorg: [Signalement Passende zorg voor mensen met kanker: netwerk- en expertzorg | Rapport | Zorginstituut Nederland](#); het Integraal Zorgakkoord, [Integraal Zorgakkoord: 'Samen werken aan gezonde zorg' | Rapport | Rijksoverheid.nl](#).



Afbeelding 1. Professionele en profijtgroepen (einddoelgroepen)

Om het vakgebied van geestelijke verzorging thuis adequaat door te ontwikkelen ten behoeve van einddoelgroepen, richt het traject zich in de kern nadrukkelijk op geestelijk verzorgers. De bij kinderpalliatieve zorg aangesloten rouw- en verliesbegeleiders kunnen mogelijk ook baat hebben bij de ontwikkelde expertise maar voor hen is deze functie niet primair bedoeld. Kinderpalliatieve zorg heeft een eigen expertisecentrum waar deze professionals hun kennis kunnen vergroten. In eerste instantie sluit het traject aan bij de einddoelgroep zoals omschreven in de huidige subsidieregeling palliatieve en terminale zorg en geestelijke verzorging (einddoelgroep nr. 3 in afbeelding 2): *'Het doel van de regeling is om geestelijke verzorging thuis te stimuleren, door de regionale inzet van geestelijk verzorgers voor palliatieve patiënten en hun naasten en mensen van 50 jaar en ouder met een zingelevingsvraag, of de inzet van rouw- en verliesbegeleiders voor ernstig zieke kinderen en hun naasten.'*⁸

Echter, geestelijke verzorging thuis richt zich op een veel bredere groep burgers dan deze, via andere financieringsbronnen. Dit hebben we aangeduid als: alle burgers met zingelevingsvragen (einddoelgroep nr. 4 in afbeelding 1). Ook werkt zij samen met vele andere beroepen en functies in de Zorg voor Zingeving Thuis. Het betreft dan professionals in zorg en welzijn, alsook professionals werkzaam vanuit religieuze of levensbeschouwelijke instellingen. In de tweede ring zitten ook de groep rouw en verliesbegeleiders.

De expertise die daarop ontwikkeld is en wordt, dient dan ook onderdeel te zijn van het traject en steeds op elkaar betrokken te worden, zodat er kennisdeling plaatsvindt. Onder doelgroep twee vallen dan ook de professionele rouw- en verliesbegeleiders in de kinderpalliatieve zorg (doelgroep nr. 2 in afbeelding 1).

Momenteel wordt vanuit de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging thuis en Zorg voor Zingeving Thuis kennis opgedaan. Er wordt daarin samengewerkt met de beroepsgroep geestelijke verzorging thuis en diverse andere beroepsgroepen, waaronder: rouw- en verliesbegeleiders, huisartsen en praktijkondersteuners huisartsen, verpleegkundigen, fysio- en ergotherapeuten, GGZ- en jeugdzorgmedewerkers, sociaal domein beroepskrachten, mantelzorgers, vrijwilligers in de

⁸ www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/palliatieve-zorg/subsidieregeling-palliatieve-terminale-zorg-en-geestelijke-verzorging

samenwerking met professionals en vrijwilligers. Deze en ook onderscheiden groepen burgers die daarbij in beeld zijn, zijn te vinden op de website van de Kenniswerkplaats (www.kenniswerkplaatszingeving.nl). Daarnaast is het van belang om ook inzichtelijk te maken welke hulpverlener met welke kwaliteiten op welk moment ingezet gaat worden. Dit zgn. Continuüm Geestelijke Verzorging Thuis heeft aan de ene kant van het spectrum de cliënt/patiënt en aan de andere kant de geestelijk verzorger thuis. Een dergelijk continuüm kan helpen op welk moment, welke hulp- en door wie gegeven uitkomst kan bieden. Daarnaast kan een dergelijke indeling behulpzaam zijn om een juiste aanwending van middelen (eigen portemonnee patiënt/cliënt, WmO, ZvW) goed te borgen. Het begrip “continuüm” geeft ook aan dat er geen harde grenzen bestaan, maar dat een en ander gedurende de reis van de patiënt/cliënt in elkaar kan overlopen en dat hiervan ook naasten en vrijwilligers deel uitmaken. In de hierna te bespreken resultaten van de stakeholder analyse die door Bureau Berenschot is uitgevoerd, zullen we hierop nader ingaan.

In algemene zin merken veldpartijen op dat bij projecten die buiten de scope van de subsidieregeling liggen maar in scope zijn voor het ZonMw traject ook binnen die projecten geld moet worden gereserveerd om de GV'ers en andere functionarissen van CvLs te bekostigen voor het werk dat zij doen in de projecten.

Kwaliteit borgen van de geestelijk verzorger.

Het borgen van de kwaliteit van de geestelijk verzorger is essentieel. De cliënt/patiënt moet ervan kunnen uitgaan dat de geestelijk verzorger over de juiste kwaliteiten beschikt.

In een gezamenlijk overleg van SKGV, VGVZ en VSCL (17 mei 2024, gefaciliteerd door Agora) is gesproken over de kwaliteit van de geestelijk verzorger en het borgen daarvan. Het SKGV bewaakt bevoegdheid en bekwaamheid van de geestelijk verzorgers, de VGVZ stelt de beroepsstandaard en de VSCL heeft alle belang bij de inzet van geschikte geestelijk verzorgers. Het borgen en verder professionaliseren van de kwaliteit van de geestelijk verzorger is voor al deze partijen van belang. In een traject van professionalisering zien deze partijen het volgende om te realiseren:

1. Systematische en uniforme feedback van cliënten/burgers op de ondersteuning van geestelijk verzorgers (inclusief onderwijs);
2. Meer afstemming tussen de Centra voor Levensvragen bij de afspraken met geestelijk verzorgers vanwege kwaliteitsborging (bv gezamenlijke overeenkomst van opdracht, jaarlijkse update inschrijving SKGV, etc.);
3. Heldere en eenvoudige afstemming tussen VSCL – SKGV – VGVZ
4. Borgen van bekwaamheid (opleiding en nascholing), bevoegdheid (bevoegdheid verlenende instanties) en geschiktheid van de geestelijk verzorger.

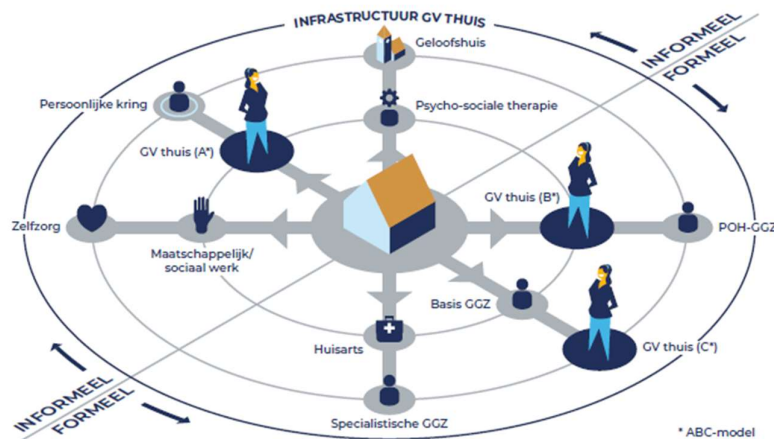
Deze punten zijn in deze input voor het ZonMw-traject meegenomen.

Op wie richt GV THUIS zich en hoe wordt dat gepercipieerd?

In het eerste kwartaal van 2024 heeft Bureau Berenschot een stakeholderanalyse uitgevoerd. Voor de gehanteerde onderzoeksoptzet en resultaten verwijzen wij naar het rapport. Hieruit kwam het volgende naar voren samenvatting Berenschot rapport (geciteerd):

Hulp bij vraagstukken over zingeving en levensbeschouwing wordt naast de geestelijke verzorgers ook door andere zorg- en hulpverleners geboden, zoals de psycholoog, psychosociale therapeut, maatschappelijk werker en vrijwilligers. Dat ook andere zorgverleners en zelfs vrijwilligers of informele zorgverleners hulp kunnen bieden bij zingeving- en levensvragen, wordt bevestigd met een panelonderzoek onder meer dan 1000 burgers, waarbij werd aangegeven dat wanneer mensen eerder met een professional over zingeving- en levensvragen hadden gesproken dat in de meeste gevallen een psycholoog (29%), huisarts of POH-ggz (22%) of een coach (werk gerelateerd) (12%) betrof. Mensen spraken echter vooral met naasten over zin- en levensvragen (73%).

Met dit panelonderzoek is tevens ingezoomd op wat men verstaat onder zingeving- en levensvragen en de eventuele hulpvraag die mensen daarbij hebben. Circa de helft van de mensen geeft aan wel eens eerder van dit soort vragen gehoord te hebben; de andere helft heeft hier nog niet eerder van gehoord of weet het niet. Na uitleg geeft de meerderheid van de respondenten (60%) aan dat zij hier wel eens mee te maken hebben gehad in hun omgeving. Ook geeft een meerderheid aan wel eens de behoefte te hebben gehad om met anderen te spreken over zingeving- en levensvragen, of kan zich voorstellen dat deze behoefte in de toekomst hebben. Deze resultaten laten zien dat geestelijke verzorging meerwaarde heeft voor een brede groep mensen en dat er fors moet worden gewerkt aan het vergroten van de bekendheid. Berenschot is ook gevraagd om te kijken naar het Zorg continuüm van Geestelijke verzorging Thuis. Zij hebben geconstateerd dat GV Thuis op ieder punt op het continuüm kan worden ingezet en dat een vastomlijnde plaats/-en in het continuüm eigenlijk niet mogelijk is. Zij hebben een schematische opstelling gemaakt, waarvan de veldpartijen aangeven dat het nog meer fluïde is dan door Berenschot getoond in onderstaande figuur:



Berenschot geeft aan dat de meerwaarde van geestelijke verzorging zit in vier aspecten: Vertrouwelijkheid, geen behandelagenda, aanwezig zijn voor, tijdens en na ingrijpende situaties en een brede blik (een multidimensionale persoon in context). In de KWP wordt gewerkt aan een PROM-vragenlijst waarbij wordt gepoogd de effecten van geestelijke verzorging goed in kaart te brengen. Redactie: opgemerkt is dat Berenschot hierboven letterlijk citeert uit werk van de KWP.

Het belangrijkste punt is wel het vergroten van de bekendheid zowel bij de doelgroepen als bij de zorgverleners in alle lijnen van de Gezondheidszorg. Via het aanbieden van gericht onderwijs aan andere zorgverleners kunnen mensen die aankloppen met een levensvraag goed worden opgevangen en zo nodig worden verwezen naar meer gespecialiseerde vormen van GV THUIS.

Redactie: opgemerkt is dat het vergroten bekendheid veelal gepaard gaat met groei, terwijl subsidie beperkt is en er een zoektocht is gestart naar meer structurele financiering

Aanpak voorbereiding input leveren voor ZonMw traject

Ter voorbereiding op het leveren van input voor het ZonMw traject zijn er drie werkconferenties georganiseerd met veldpartijen (zelfde groep die ook in 2023 met elkaar heeft gewerkt). Tijdens de werkconferenties kwam ook de stakeholderanalyse van Berenschot beschikbaar, zodat deze ook is meegenomen in de gesprekken. Tijdens de laatste werkconferentie is het conceptdocument besproken dat vervolgens ter advisering naar het BO GV THUIS gaat om vervolgens door VWS te worden beoordeeld en aan ZonMw te worden aangeboden.

In volgende paragrafen wordt aandacht besteed aan:

- Projectonderdelen MBC als input voor ZonMw:
- Projectonderdelen KWP als input voor ZonMw:

Projectonderdelen MBC als input voor ZonMw

Waardepropositie

Er is veel onderzoek naar de waardepropositie gedaan zo constateren de deelnemers, zie bijvoorbeeld uitkomsten onderzoek KWP: bestaansoriëntatie, het ervaren van versterking, verbondenheid, innerlijke rust en ruimte naast vermindering van stress. Andere punten die zijn genoemd:

Aanbieden van zingevingskaders, verhelderen van eigen zingeving, ondersteuning d.m.v. rituelen, Rouwverwerking, omgaan met wat je in het leven overkomt, met uitdagingen in het leven, met tragiek, neutraliteit, ondersteuning in de eigen vertrouwde omgeving, Empowerment & inclusie, maar ook als groep/team leren omgaan met morele stress. Patiënten, vertegenwoordigers (bijvoorbeeld van kinderen of mensen met een verstandelijke beperking), mantelzorgers en vrijwilligers leren gesprekken te voeren over zingeving

Als pitch zou het volgende kunnen dienen:

Na het contact met een GV'er of een door GV'er getrainde professional kan de cliënt of groep cliënten:

- *Beter verwoorden wat je belangrijk vindt*
- *Beter woorden geven aan hoe hij/zij zich voelt*
- *Beter omgaan met zijn/haar situatie*
- *Heeft minder het gevoel er alleen voor te staan*
- *Voelt zich goed zoals hij/zij is*
- *Heeft meer hoop voor de toekomst*

Redactie: bron van deze pitch is de vragenlijst impactmeting

Kernactiviteiten

Vanuit maatschappelijke ontwikkelingen wordt zingeving een vast onderdeel van passende zorg.

Het aanbod van GV THUIS bestaat uit de volgende onderdelen:

- Consulten, Groepsconsulten, Multi Disciplinair Overleg, Training en Scholing.

Wat maakt het aanbod nu innovatief en onderscheidend? Dit leverde het volgende beeld op een bloemlezing:

- Professionele ondersteuning door getrainde vakmensen
- Training in omgang met ethische dilemma's
- Verbinding met levensbeschouwelijke tradities indien gewenst
- Laagdrempeligheid, bij de mensen thuis
- Hoe verhoudt jouw verhaal zich tot de grote en kleine verhalen
- Veiligheid zonder diagnose
- Trainen van Culturele sensitiviteit
- Begeleiden van teams met morele stress
- Goed matchen van aard van de vraag met de kwaliteit van de GV'er uit het CvL (maatwerk)

Key partners

Als Key partners van GV Thuis worden de volgende partijen gezien:

- Beroeps, brancheverenigingen en netwerken in zorg en sociaal Domein
- Maatschappelijke voorzieningen
- Opleidingsorganisaties
- Kennisorganisaties
- Cliënten en patiëntenorganisatie.
- Beleidsmakers op lokaal en landelijk niveau

Vanwege het feit dat de WmO een grote rol speelt, zal een en ander dus ook op lokaal/regionaal niveau moeten worden ingericht, dus goed afwegen welke activiteiten landelijk en welke regionaal/lokaal moeten worden ontplooid. Kern is dat alle partijen met een eenduidige kernboodschap moeten worden benaderd om het gesprek te openen.

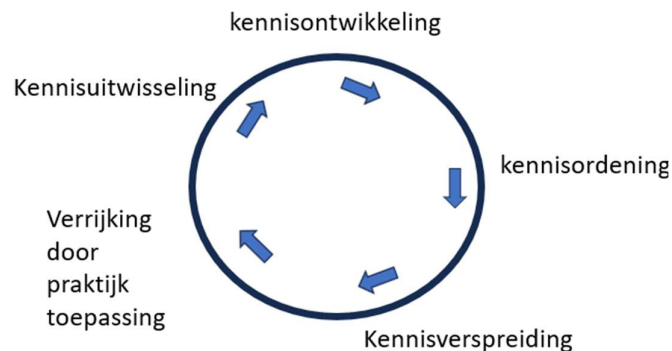
Key resources

Hierbij staat de vraag centraal: Wat is nodig om GV THUIS te leveren?

Essentieel daarbij is een vorm van structurele financiering

Onder andere Bekendheid gevolgd door, Aansprekend/sterk verhaal voor een duidelijke waarde propositie, zodat iedereen kan worden bereikt; geen beperking in toegankelijkheid doelgroepen.

Daarnaast is het ook noodzakelijk dat op het moment dat het nodig is de patiënt/cliënt, maar ook de zorgverlener die op dat moment in beeld is, denken aan GV THUIS (opleiding van meerdere groepen zorgverleners). Onderzoek, Onderwijs en verbinding met de praktijk zijn ook noodzakelijk om de kennisontwikkeling van het taakgebied snel te kunnen implementeren; een doorgaande kenniscyclus vanuit praktijkervaringen is daarbij de sleutel, zoals weergegeven in het onderstaande kennis wiel:



Bij het blok "verrijking" hoort ook vraagarticulatie.

Het Kennisplein kan daar ook goede diensten bij vervullen. Voor een goede ontwikkeling is een sterk georganiseerde beroepsvereniging VGVZ van belang naast goede ambassadeurs. Immers, er moeten wel voldoende GV'ers zijn om alle ambities te kunnen waarmaken. Bijvoorbeeld GV ingebed in de huisartsenpraktijk via een te ontwikkelen POH Zingeving is een mooi punt op de horizon, zodat GV THUIS gewoon in het basispakket is opgenomen en er dus structurele financiering is. Daarnaast kan GV THUIS ook een plaats krijgen binnen het Sociaal Werk.

Klantsegmenten (doelgroepen)

De vraag die hierbij centraal staat, is: klanten zijn reden van het bestaan van GV THUIS, wat zijn de doelgroepen van GV THUIS?

Algemeen gezegd zijn dat allen die expertise nodig hebben bij zingevingsvragen. Nu is deze groep beperkt tot 50+, kinderen & hun naasten en volwassenen met een ongeneeslijke aandoening.

Wanneer we het uitbreiden dan gaat het om alle burgers die betrokken zijn bij GV en ZvZ THUIS (continuüm). Daarnaast kunnen ook verbijzonderingen aan de orde zijn met een eigen financieringsstroom, zoals regionale groepen (jongeren, toeslagenouders, Aardbeving in Groningen, wateroverlast Limburg etc.). Ook is aangegeven dat naast individuele begeleiding ook groepsbegeleiding een prima optie is en eigenlijk meer aandacht verdient.

Klantrelaties (Zorgcontinuüm)

In dit blok gaat het om de vraag: Hoe bedienen we onze doelgroepen? (Triage, wie in te zetten van het continuüm? Indicatie, begeleidingsplan en afsluiting traject).

Er zijn meerdere sporen om GV THUIS te bereiken bijvoorbeeld via het integraal regionaal netwerk zorgaanbod (incl. instellingen), daarvan deel uitmaakt. De triage verloopt dan via een keukentafel gesprek WmO of via de eerstelijns zorgverleners (huisartsen, wijkverpleging en paramedici die via gerichte training weet hebben van de mogelijkheden van GV THUIS).

De coördinator CvL zit als en spin in het web en is verbinder van de vraag en aanbod, waarbij ook bijvoorbeeld een getrainde vrijwilliger kan worden ingezet. Door presentie in de wijk, neemt ook de bekendheid toe, die uiteraard wel ondersteund dient te worden via media-aandacht. In de toekomst zien we voor ons dat GV'ers (met onderzoek geletterdheid en didactische vaardigheden) optreden als docent bij initiële opleidingen van andere zorgverleners met als doel dat iedere zorgverlener kennismaakt met Zorg voor Zingeving. Zo kan bijvoorbeeld ook een scholingsmodule worden ontwikkeld voor gemeenten (VNG), UWV en bijvoorbeeld casemanagers Dementie.

Onderwijscoördinatoren kunnen scholing verder stimuleren.

Kanalen

Hierbij staan de volgende vragen centraal: Hoe bereik je de klanten? Hoe zorg je dat de klant bij de juiste persoon uit het dynamisch zorgcontinuüm komt?

Sociale media kunnen worden ingezet voor de juiste doorverwijzing, maar ook rechtstreekse doorverwijzing via poortwachters van WmO, ZvW (huisartsen en transferverpleegkundigen bijvoorbeeld), Samenwerking met een scala beroepsgroepen behoort daarbij (ook levensbeschouwelijk/religieus). Ook hier komt weer naar voren dat bekendheid met GV THUIS een eerste vereiste is, dus eenduidige communicatie via intermediairs of via gerichte campagnes. Via uitbreiding van de leernetwerken kan ook een grotere groep zorgverleners worden bereikt. Via websites als www.geestelijkeverzorging.nl en www.kennispleinzingeving.nl en natuurlijk www.thuisarts.nl kunnen grote groepen worden bereikt. Welzijn op recept kan nu al en in het verlengde daarvan licht zingeving op recept als stip op de horizon. Segmentatie naar wie men wil bereiken is ook van belang juist, omdat het klantbegrip multifactorieel is: is het de GV'er Thuis, andere zorgverleners, Cliënten/patiënten, burgers?

De eenduidige boodschap kan breed worden verspreid via bijvoorbeeld bibliotheken, buurtcentra etc.

Kostenstructuur

Bij de evaluatie van de subsidieregeling in 2026 zal de doelmatige inzet van middelen voor bedrijfsvoering van de CvL's worden meegenomen, hiertoe heeft VWS in de TK-brief van december jl. al een opdracht geformuleerd die vervolgens nog is toegelicht. Omdat het ZonMw traject tot 2028 doorloopt, is verstandig om de inspanningen op dit gebied van VSCL en CvL's na de evaluatie mee te nemen voor de periode 2026-2028.

Inkomstenstromen

Aan Berenschot is in het kader van de stakeholderanalyse ook gevraagd naar hoe zij mogelijkheden voor structurele financiering zien. Zij komen met de volgende aanbevelingen (geciteerd):

- Haak aan bij ontwikkelingen in de zorg en de maatschappij
Hierbij denken wij bijvoorbeeld aan het IZA, GALA en de als gevolg daarvan in te richten mentale gezondheidscentra in de regio's. Ook het 'verkennend gesprek' dat vanaf 2025 vanuit het basispakket van de zorgverzekering vergoed wordt, is een ontwikkeling waar GV thuis bij kan aansluiten. Een huisarts kan dit gesprek inzetten bij twijfel over de juiste aanpak van de psychische klachten. Wanneer iemand met zingevings- en levensvragen zit, kan de huisarts doorverwijzen naar een geestelijk verzorger. Voor wat betreft maatschappelijke ontwikkelingen in de regio denken we bijvoorbeeld aan de toestroom van vluchtelingen, het effect van de toeslagenaffaire en de problematiek rondom het aardbevingsgebied in Groningen. Het betreft hier groepen die niet zomaar door de reguliere zorg- en hulpverlening worden geholpen; GV thuis kan dan inspringen, wat op een positieve manier bijdraagt aan de bekendheid van het veld.
- Baken af en stel businesscase per doelgroep of situatie op
Inhaken op de inzet van GV thuis voor specifieke doelgroepen, zowel landelijk als lokaal, kan enkel met een positieve maatschappelijke businesscase. Dat betekent dat de

maatschappelijke kosten van GV thuis lager zijn dan de maatschappelijke opbrengsten voor deze doelgroep. Het opstellen van een maatschappelijke businesscase vraagt om duidelijkheid over de kosten en baten van GV thuis. Gezien de breedte van het veld en de inzet van GV thuis is het verstandig om regionaal per doelgroep de businesscase te maken (bijvoorbeeld de palliatieve ouderen, dementie in de wijk, specifieke doelgroepen binnen ggz, mensen met een lage SES of per aandoening).

- Leg bij de businesscase vooral de link met andere zorgsectoren
In sommige gevallen kan GV thuis passender zijn dan huidige vormen van zorg die geboden worden. Denk aan mensen die behandeld worden in de ggz of aan spirituele ondersteuning bij het herstel van kanker. Indirect speelt GV thuis dan een belangrijke rol bij het ontlasten van andere zorgprofessionals. Zo is er sprake van passende zorg en soms ook van substitutie. Het aantonen van deze positieve businesscase (ontlasten van zorgmedewerkers als huisartsen, psychologen of oncologieverpleegkundigen) versterkt daarmee de meerwaarde van GV thuis.
- **Bekostig GV THUIS vanuit de ZvW**
Als aanknopingspunt zien we de Zorgverzekeringswet (ZvW) voor het vergoeden van GV thuis, waarin financiering van GV thuis binnen een DBC als onderdeel van een behandeling of diagnose ingezet kan worden. Dit gaat echter niet vanzelf. Het is aan de infrastructuur of Centra voor Levensvragen om de positieve businesscase aan te tonen. Hierdoor kunnen regionale zorgverzekeraars, ziekenhuizen of specialisten budget vrijmaken voor de inzet van GV thuis als onderdeel van de behandeling of ondersteuning bij een diagnose.
- **Zoek de link op met gemeenten voor de inzet van GV THUIS als onderdeel van de Wmo**
De Wmo is een ander aanknopingspunt om GV thuis te financieren. De Wmo richt zich bij uitstek op het preventief werken aan de mentale veerkracht van mensen. Inzet van GV thuis past hierbij. Gemeenten zijn echter vrij om binnen de vastgestelde taken invulling te geven aan de uitvoering van de Wmo. Ook hier is het aan de Centra voor Levensvragen om de toegevoegde waarde van GV thuis, de positieve businesscase en de mogelijkheden van de inzet van GV thuis te laten zien. Dat hoeft niet enkel regionaal, maar kan ook landelijk. Denk daarbij aan het worden van een onderdeel van een databank als de Movisie-databank van erkende sociale interventies.
- **GV THUIS kan ook zelf gefinancierd worden**
Het is niet nieuw dat GV thuis zelf betaald wordt door mensen, waarbij we de vergelijking trekken met het zelf inschakelen van bijvoorbeeld coaches, rouwbegeleiders of andersoortige counseling via een commerciële partij. Over het algemeen geldt bovendien dat de geestelijk verzorger vooral in beeld komt ná een traject bij een andere zorgprofessional. Op dat moment heeft de cliënt al zorg ontvangen en kan de inzet van GV thuis als een eigen bijdrage worden gezien. Zo wordt ook het principe ‘aanbod creëert vraag’ voorkomen, want enkel cliënten die behoefte hebben aan GV thuis zullen de benodigde investering dan zelf maken. Terwijl bij een vast aanbod de vraag zich hierop zal aansluiten.
- **Richt de inzet van de subsidie op de infrastructuur van GV THUIS.**
Bouwen aan infrastructuur zorgt voor de gewenste toename in bekendheid. Verleg de focus van de subsidie daarom op de infrastructuur, waardoor professionals in contact kunnen komen met Centra voor Levensvragen voor training en opleiding. Haal daarmee ook de focus weg van de levering van GV thuis. Hierdoor kunnen de Centra voor Levensvragen regionale aanknopingspunten vinden voor meer volume in aantallen met als uiteindelijke doel structurele financiering via de huidige financieringsdomeinen als onderdeel van andere zorg of ondersteuning. Het volume bestaat dan uit de daadwerkelijke levering van GV thuis door een geestelijk verzorger alsook het trainen en opleiden van professionals en vrijwilligers die GV thuis bieden.
Met deze laatste aanbeveling van Berenschot zijn veldpartijen het niet eens op basis van ervaringen. Je kunt dan wel een mooie infrastructuur bouwen, echter daarmee behandel je nog geen patiënten/cliënten.

Aanvullend is gemeld: inkomsten genereren door het geven van opleidingen. Denk daarbij ook aan gemeentelijke financiering. Neem toegankelijkheid mee in de financiering.

Projectonderdelen uit KWP-borgingsplan aangevuld tijdens werkconferenties

Eind 2023 heeft de KWP-organisatie al projecten langs een aantal lijnen voorgesteld voor het traject van borging van de KWP. Hierbij wordt aandacht besteed aan de drie domeinen, Onderzoek, Onderwijs en Praktijkondersteuning. De activiteiten/projecten dienen de elementen van de MBC-input uit te werken c.q. te ondersteunen. Uiteraard wordt opgeroepen om de ervaringen uit KWP 1/2 mee te nemen als input voor dit traject en ook te leren van knelpunten bij de implementatie van de resultaten. Tijdens de werkconferenties zijn we de projecten langsgesegaan en hebben deze zo nodig aangevuld.

De Netwerken Integrale Kindzorg kunnen op verschillende plaatsen en langs de assen Praktijk, Onderwijs en Onderzoek aanhaken waar het gaat om de transitieleeftijd 18-/18+/adolescenten. ZonMw kan met dit gegeven rekening houden bij de opbouw van hun call.

Kennisinfrastructuur

Uit de bespreking kwam naar voren dat het uitvoeren, monitoren en door ontwikkelen van de kennisagenda's GV Thuis en ZvZ een rode draad dienen te zijn, omdat op die manier het eerder beschreven kenniswiel/-cyclus goed blijft draaien. Het is van belang dat alle betrokken partijen daarbij goed worden betrokken (strategie ontwikkelen) en dat positieve resultaten van onderzoek zo goed mogelijk worden geïmplementeerd in de praktijk en op grond van ervaringen weer leiden tot nieuwe onderzoeksvragen. Ook is het van belang om het onderwijs hierbij meteen te betrekken. Het inrichten van een Landelijk ankerpunt met de volgende taken is van belang voor een goede coördinatie van alle activiteiten:

- Ondersteuning regio HUBs (ontwikkeling projecten, regionale subsidieaanvragen en beleid)
- Landelijk verbinden van regio initiatieven gericht op kennisbenutting (bijv. jaarlijks kennisfestival en jaarprogrammering)
- Ondersteuning Ambassadeurs zingeving
- Ontwikkeling implementatiekennis en –projecten/ Verbinding met overkoepelend implementatieproject (Lopend traject plus CvLs)
- Beheer en doorontwikkeling Kennisplein (verbinding en versterking kennisfuncties)

Regio HUBs

Dit is nu een pilotfase in het lopend project en wordt dit jaar aangejaagd, waarbij we vertrekken vanuit een bestaand partnerschap bijvoorbeeld een leernetwerk en/of brancheproject. CvL's in de regio maken hiervan deel uit of zijn trekker van een dergelijke HUB.

De bedoeling is dat de ervaringen van de regio HUBs weer samenkomen in het landelijk ankerpunt die hen ook ondersteund. Daarnaast geven de HUBs input aan de jaarlijkse kennisuitwisselings evenementen. De regio HUBs kunnen zijn opgebouwd uit de volgende elementen:

- Iedere HUB werkt aan een speerpunt, dat een thema of doelgroep omvat die relevant zijn voor de betreffende regio
- Iedere HUB kent een vertegenwoordiging van onderzoek, opleiden (incl. studenten), praktijk en beleid
- Het is van belang dat er actieve betrokkenheid is van regionale ambassadeurs en de regionale cliëntenraad
- Iedere HUB doet onderzoek naar kennisvragen in de regio praktijk in afstemming met kennisagenda en halen nieuwe vragen op uit de regio
- Leer- en innovatieactiviteiten gericht op professionalisering GV Thuis en ZvZ (bijv. leernetwerken, labs van opleidingen, studentopdrachten etc.) worden gecoördineerd vanuit de regio HUB
- Dragen bij aan (door-) ontwikkeling interventies en regionaal/lokaal beleid
- Halen en brengen inzichten van/naar Kennisplein

- Werken samen met geestelijk werkers uit religieuze en levensbeschouwelijke organisaties
- Werken samen met andere disciplines en hun regionale netwerken. Op die manier dragen zij bij aan de bekendheid van GV THUIS en ZvZ in de regio
- Werken ook samen met organisaties in het regionale zorglandschap om bij te dragen aan het opzetten van heldere Transmurale zorg lijnen/procedures. Ook hier geldt weer dat het verhogen van de bekendheid in de regio daarbij een must is.

Onderwijs leergemeenschap

Scholing van andere hulpverleners en vrijwilligers in de 'zorg voor zingeving' heeft een hoge prioriteit binnen het GV Thuis project en de Kenniswerkplaats Zingeving. Deze scholing staat ook centraal in het Onderwijsplan 'Zingeving in zorg en sociaal domein' (trekker Marc Rietveld, oplevering medio 2025). Hiervoor zijn een paar belangrijke redenen: 1) aandacht voor zingeving is een cruciaal aspect van zorg (Machteld Huber noemt het de 'sterkste gezond makende kracht') en sociaal domein (Movisie noemt het de rode draad in de doelstellingen van de WMO) en 2) deze zorg voor zingeving zal vooral door 'generalisten' (zoals huisartsen en social workers) moeten worden geboden, omdat dit een aspect is van integrale zorg en ondersteuning en omdat dit in principe gewoon deel uitmaakt van hun professionaliteit. Zo wordt dit ook beschreven in zorgbrede richtlijnen en kwaliteitsstandaarden in de palliatieve zorg, de ouderenzorg en de GGZ.

Aandacht voor zingeving, voor wat voor mensen belangrijk is, is ook een pijler van passende zorg: deze zorg moet daar immers nauw op aansluiten. Het gesprek over zingeving zal daarom in de komende jaren alleen maar belangrijker worden, en dus ook de competenties van artsen en verpleegkundigen op dit gebied.

Tegelijk kan worden geconstateerd dat er in de opleidingen in zorg en welzijn meestal maar beperkt aandacht wordt besteed aan deze gewenste competenties, en dat dit in het verleden vaak helemaal niet het geval was. Er is wat dit betreft nog veel te winnen.

In het kader van GV Thuis is onder andere in de Kenniswerkplaats Zingeving veel aandacht besteed aan het versterken van de rol die geestelijk verzorgers als experts op het gebied van zingeving in het trainen en coachen van hun collega's. Borging van wat dit tot nu heeft opgeleverd, dient te verlopen langs de volgende lijnen:

1. De implementatie van de Eindkwalificaties Zingeving: de ontwikkeling en validatie van deze eindkwalificaties voor alle beroepsgroepen in zorg en sociaal domein was één van de belangrijkste resultaten van het Onderwijsplan. Zoiets fundamenteels was er nog niet (alleen voor verpleegkundigen). De volgende, essentiële stap is dat deze kwalificaties worden toegepast op de curricula en de toetsing van alle relevante initiële en vervolgoopleidingen. Op deze manier wordt aandacht voor en begeleiding op het gebied van zingeving een vanzelfsprekende vaardigheid van onze zorg- en hulpverleners. Dit zal een groot en langdurig proces zijn, waarvoor een lange adem nodig is, maar wat uiteindelijk zal bijdragen aan betere zorg.
2. Deskundigheidsbevordering/ontwikkeling trainersvaardigheden van geestelijk verzorgers thuis: de kwaliteit van de trainingen die door geestelijk verzorgers worden gegeven staat of valt ook bij hun didactische vaardigheden en specifieke deskundigheid. Mensen in de praktijk stellen (terecht) hoge eisen aan trainingen. Daarom is in het kader van het Onderwijsplan een flinke groep geestelijk verzorgers (bijna 80) getraind in het verzorgen van cursussen. Het is van belang dat er een vervolg op deze nascholing komt om de kwaliteit van de trainingen door geestelijk verzorgers verder te kunnen borgen. Tegelijk dienen de initiële opleidingen tot geestelijk verzorger in hun curricula adequate scholing in didactische vaardigheden op te nemen, voor zover dat nog niet is gebeurd.
3. Standaardisatie, kwaliteitsverbetering en borging van de meest relevante trainingen die onder andere vanuit de Centra voor Levensvragen nu of in de nabije toekomst worden verzorgd: dit gaat zowel over trainingen die al jaren worden verzorgd (zoals cursussen over zingeving in de palliatieve fase) als over trainingen die recent zijn ontwikkeld of nog in ontwikkeling zijn, over:

- a. Culturele competenties
 - b. Aandacht voor zingeving door vrijwilligers in het ouderenwerk
 - c. Ondersteuning op het gebied van zingeving door POH's-GGZ
 - d. Hoop in de palliatieve fase
 - e. Kinderpalliatieve zorg thuis
 - f. Zingeving bij mensen met dementie
 - g. Zingeving bij daklozen
 - h. Zingeving in huisartsenpraktijken en gezondheidscentra
 - i. Zingeving in verpleging en verzorging thuis
 - j. Zingeving bij chronische pijn
 - k. Zingeving in het sociaal domein
 - l. Zingeving binnen de jeugdzorg
 - m. Zingeving binnen de GGZ
 - n. Aandacht voor zingeving door vrijwilligers actief bij oudere migranten
4. Ontwikkeling van nieuwe trainingen die aansluiten op relevante ontwikkelingen in de zorg en het sociaal domein, bijv. t.a.v. existentiële gespreksvoering, passende zorg en advanced care planning.
 5. De voortzetting van de community onderwijs en zingeving: in de afgelopen jaren is een online en offline community gegroeid van docenten MBO/HBO/WO en geestelijk verzorgers die onderwijs geven op het gebied van zingeving. Binnen deze community worden ideeën uitgewisseld en ontwikkeld, wordt materiaal gedeeld, en ontmoeten vakgenoten elkaar om elkaar te inspireren. Dit draagt bij een verbetering van onderwijs op het gebied van zingeving.
 6. Voortzetting masterclasses: Agora samen met ZonMw heeft een reeks (online) masterclasses georganiseerd over het thema zingeving in de zorg, en die zijn zeer goed bezocht. Op termijn zouden deze financieel neutraal georganiseerd moeten kunnen worden, maar dat is vooralsnog niet het geval.

Het verzorgen van de trainingen zelf door de Centra van Levensvragen valt binnen hun taakstelling en de subsidievoorwaarden. Voor de komende jaren moet dit nog nader worden besproken; niet alleen omdat geestelijk verzorgers door deze trainingen een belangrijk positief effect op de kwaliteit van zorg kunnen hebben, maar vooral ook omdat er voor deze trainingen in principe ook een verdienmodel is na afloop van de VWS-subsidie. Hiervoor kunnen immers reguliere opleidingsbudgetten worden ingezet (en dat gebeurt op dit moment ook vaak al).

De bovengenoemde lijnen zijn belangrijk om de onderwijstaak van de Centra van Levensvragen verder te ontwikkelen en te borgen.

Naast bovengenoemde opsomming is ook aandacht gevraagd voor het volgende

- Doorontwikkeling van de post-initiële opleiding specifiek voor GV Thuis in de praktijk (geen theoretische leergang)
- Vergroot de mogelijkheden om nieuwkomers in het werkveld of stagiaires via supervisie of mentorschap binnen CvLs actief te begeleiden.
- Evaluatie en ontwikkelingsonderzoek rondom scholingen en trainingen
- Standaardisatie kwaliteitsverbetering onderwijs
- Ontwikkeling nieuwe trainingen GV THUIS (bijv. rond ACP/passende zorg)

Communicatie en implementatie producten

Communicatie om onder andere de bekendheid te vergroten en het implementeren van producten te vergemakkelijken is van groot belang, zoals ook naar voren komt uit het Berenschot onderzoek. Het goed via een breed scala van kanalen communiceren over GV THUIS en ZvZ is geen sinecure en vereist specialistische communicatie kennis en budget. De volgende activiteiten zijn daarbij naar voren gekomen:

- Essentieel voor een goede communicatie is een eenduidig aansprekend verhaal met een heldere korte Pitch die begrijpelijk moet zijn voor iedereen op welk taalniveau dan ook (breed publiek). In dit aansprekend verhaal en daarvan afgeleid pitch moet vooral de

toegevoegde waarde van GV THUIS en ZvZ helder worden uitgelegd. Hiermee kan verder worden gebouwd aan de bewustwording van de waarde van GV THUIS en ZvZ. Zo nodig kunnen aansprekend verhaal en pitch worden aangepast voor relevante doelgroepen.

- Bijhouden, door ontwikkelen en borgen van het kennisplein KWP. Het bijhouden is vooral het continu vullen met producten afkomstig uit projecten en activiteiten van de Kenniswerkplaats, uit overige ZonMw projecten Zingeving en uit andere relevante bronnen
- Verspreiding en implementatie kennis uit de kennisagenda GV THUIS en ZvZ via een continue communicatiestroom naar alle relevante partijen. Een goede Content kalender kan daarbij behulpzaam zijn. Op die manier wordt volgens een helder stramien op gezette momenten gecommuniceerd en informatie gedeeld. In deze kalender kunnen ook de landelijke kennisbijeenkomsten worden vastgelegd, zodat daarnaartoe kan worden gewerkt.
- Het via cliëntenraden actief betrekken van ervaringsdeskundigen
- Het produceren van video casts met ervaringsdeskundigen
- Aansluiten bij en vervolg op Overkoepelend implementatieproject/VIMPS
- Een concreet, snel te realiseren activiteit is het actualiseren van de huidige informatieve kaart met CvL locaties en gegevens. De huidige kaart is achterhaald en niet meer dekkend

Bij de bespreking van dit punt tijdens de werkconferenties kwamen de volgende activiteiten naar voren die geen directe plaats hebben in de Kenniswerkplaats, maar die wel van belang zijn:

- Het pakket Hosting websites (VSCL, NIK, geestelijkeverzorging.nl zijn genoemd) en het landelijk telefoonnummer 085-0043063

Ondersteuning praktijk

De deelopdrachten uit TK-brief december te bekostigen uit de ruimte voor bedrijfsvoering uit subsidieregeling die in 2026 wordt geëvalueerd. Deze deelopdrachten vallen buiten het kader van het ZonMw-traject. Deze deelopdrachten zijn:

- Datamonitoring, verschillen verkleinen, professionaliseren en doelmatigheid vergroten, In beeld brengen behoefte aan GV THUIS en bekendheid bij het regio zorgveld, Op zoek naar extra of alternatieve (structurele) financiering.

Opgemerkt kan worden dat een aantal van deze deelopdrachten relatie hebben met de activiteiten die worden nu al ontplooid worden in het ZonMw-traject. Ondersteuning vanuit het ZonMw traject is mogelijk, echter dit dient goed te worden overlegd tussen ZonMw en VSCL, waarbij een goede afbakening van taken en verantwoordelijkheden van belang is. Het verdient aanbeveling om hiervoor tijdens de voorbereiding van de uitvraag door ZonMw al aandacht voor te hebben. Bovendien dienen deze activiteiten ook na 2026 gedurende de resterende looptijd van het ZonMw traject te worden geborgd.

Onderzoek

Onderzoek is van belang voor de verdere ontwikkeling van GV THUIS en Zorg voor Zingeving. Hiertoe zijn twee kennisagenda's opgesteld en een derde is in ontwikkeling. Snelle implementatie van positieve resultaten in de praktijk is van belang. De volgende onderzoeksprojecten zijn genoemd:

- Beschrijving vakgebied GV'ers en taakgebied GVTHUIS. Dit is van belang om een goede afbakening ten opzichte van andere zorgverleners/welzijnswerkers/vrijwilligers doen op het gebied van GV
- Voortzetting en borging van het gestarte effectonderzoek en integratie in meetinstrument PROM bij VSCL Een belangrijk aspect is om inzicht te krijgen in de waarde die inzet van GV Thuis biedt aan de eindgebruiker. Daarbij kan ook worden nagegaan hoeveel gesprekken nodig zijn bij interventies. Daarnaast is het van belang na te gaan hoe verwijzers de inzet van GV THUIS ervaren en wat de impact is op hun werk.
- Onderzoek naar effectiviteit van werkwijzen/methoden bijvoorbeeld "ben je op je plek"-gesprekken door GV'ers. (CvL Willem)

- Typologie interventies opzetten en valideren
- Onderzoek naar aansluiting op beleidsontwikkelingen zoals IZA, WOZO, GALA
- Onderzoek naar onderwijs in zingeving in den brede
- Onderzoek naar de plaats van zingeving in passende zorg, preventie en proactieve zorg
- Onderzoek de toegevoegde waarde van GV in het palliatieve zorgproces
- Onderzoek de verschuiving van de inzet van intramurale GV naar GV THUIS
- Onderzoek de mogelijkheden om een te ontwikkelen POH-Zingeving in te zetten via experimenten met in eerste instantie GV'ers in de huisartspraktijk.
- Onderzoek in een grotere stad de toevoeging van GV aan de sociale wijkteams.
- Als vervolg op resultaten van effectonderzoek GV THUIS. Interventie onderzoek doen met veel belovende interventies
- Ontwerpen en uitvoeren Kosten-effectiviteitsanalyse GV THUIS; betrek daarbij ook de effecten van de mogelijke ontlasting van het GGZ-circuit bij bijvoorbeeld suicidepreventie
- Onderzoek naar de preventieve werking van Zingeving via pilots
- Meta-analyse uitvoeren op zingevings- en begeleidingsbehoeften in de diverse branches (professionele doelgroepen) en einddoelgroepen
- Onderzoeksinstrumenten ontwikkelen om behoeften ZvZ Thuis in kaart te brengen
- Behoeftesonderzoeken naar GV THUIS en ZvZ
- Andere prioriteiten uit kennisagenda's oppakken>> GV THUIS, ZvZ (eind 2024), KWP
- Impact onderzoek kan worden gedaan op de volgende lijnen:
 - Voorbeelden van onderzoekslijnen zijn: Spec. Doelgroepen, interventies en thema's incl. meta-analyse op zingeving en zingevingsbehoeften bij cliënten
 - PROM
 - Innovatieonderzoek en experimenten een en ander uit te werken samen met CvL's, want laten aansluiten bij een heldere verandervraag
 - Expertiseontwikkeling ZvZ incl. meta-analyse ondersteuningsbehoeften professionals en vrijwilligers
 - Ontwikkelen Onderzoek instrumentarium ZvZ
 - Ontwikkelen Continuüm Zorg voor Zingeving vanuit perspectief van de cliënt
 - Beleidsondersteunend onderzoek

Bij onderzoeksprojecten is het bedoeling om niet alleen onderzoekers te betrekken, maar juist ook GV'ers in het veld en patiënten. Zij kunnen dan actief participeren in onderzoek, zodat de relatie met de praktijk altijd goed in beeld blijft. De bedoeling is om zowel het vak- als het taakgebied onderzoekend verder te ontwikkelen. De resultaten moeten vooral ook in de volle breedte van de geestelijke verzorging worden gecommuniceerd.

Financiering GV THUIS

De huidige subsidieregeling wordt in 2026 geëvalueerd. Nadrukkelijk wordt meegegeven om te onderzoeken of de doelgroep beperking niet moet worden verlaten en geestelijke verzorging thuis ook toegankelijk moet zijn voor bijvoorbeeld de transitieleeftijd 18/18+ en eigenlijk voor alle relevante doelgroepen. Wat de ontwikkeling en toegankelijkheid van GV THUIS kan belemmeren is de Btw-verplichting. Onderzoek de mogelijkheden voor branchevrijstelling Btw/Volledige Btw-vrijstelling op werkzaamheden van GV'ers. Onder het kopje inkomstenstromen zijn al enkele ideeën beschreven om structurele financiering te verkrijgen. Dit is ook een deelopdracht meegegeven aan de CvLs/VSCL (TK-brief december 2023).

Bijlagen

Hoofdpijnen inhoud GV-THUIS (input van ZonMw)

Stip aan de horizon

In 2030 is er kwalitatief goede geestelijke verzorging en zorg voor zingeving beschikbaar voor alle mensen in de thuissituatie. Deze geestelijke verzorging en zorg voor zingeving zijn ontwikkeld en versterkt in de samenwerking van praktijk, onderwijs en onderzoek; met actieve participatie van cliënten, hun naasten en vrijwilligers; gericht op de domein overstijgende samenwerking tussen eerstelijnszorg, sociaal domein en Centra voor Levensvragen. (Citaat uit Borgingsplan)

Zorg voor zingeving houdt in dat professionals en vrijwilligers in de zorg, het sociale domein en welzijn aandacht hebben voor de existentiële dimensie van het leven en hoe deze samenhangt met lichamelijke, psychische en sociale gezondheid. Dit krijgt vorm in het (helpen) ondersteunen en versterken van zingevingbronnen en -kaders van mensen en tegelijkertijd in meer aandacht voor en begeleiding bij het onoplosbare, de tragiek en het lijden in mensenlevens. Het draagt bij aan humaniteit in de zorg en samenleving en meer omkijken naar elkaar als burgers en als medemensen. Zorg voor zingeving vraagt niet om meer professionele zorg of ondersteuning, maar om andere zorg of ondersteuning.

Inhoudelijke taken te beleggen bij de Kenniswerkplaats⁹:

A. Kennisinfrastuur

1. Het door ontwikkelen en borgen van de opgebouwde kennisinfrastructuur, met als doel:
 - De borging van de kennisproducten en -processen uit de Kenniswerkplaats Zingeving in onder andere het Kennisplein; het aanjagen, modereren en monitoren gebruik kennisplein
 - Het integreren en faciliteren van de nieuwe governance voor praktijk en kennisontwikkeling van geestelijke verzorging thuis
 - Communicatie en implementatie:
 - o Verspreiding en implementatie van kennisprocessen, kennisproducten, inclusief (items) de kennisagenda's GV Thuis en ZvZ Thuis
 - o Communicatie rondom activiteiten van en rondom de Kenniswerkplaats Zingeving

B. Regionale hubs

1. Het opzetten van regionale hubs die als doel hebben om:
 - De samenwerking in zorg voor zingeving rondom specifieke thema's en doelgroepen te bevorderen.
 - Onderzoek te doen met impact in de regio (regionale deel van C.).

C. Onderzoek met impact (landelijk)

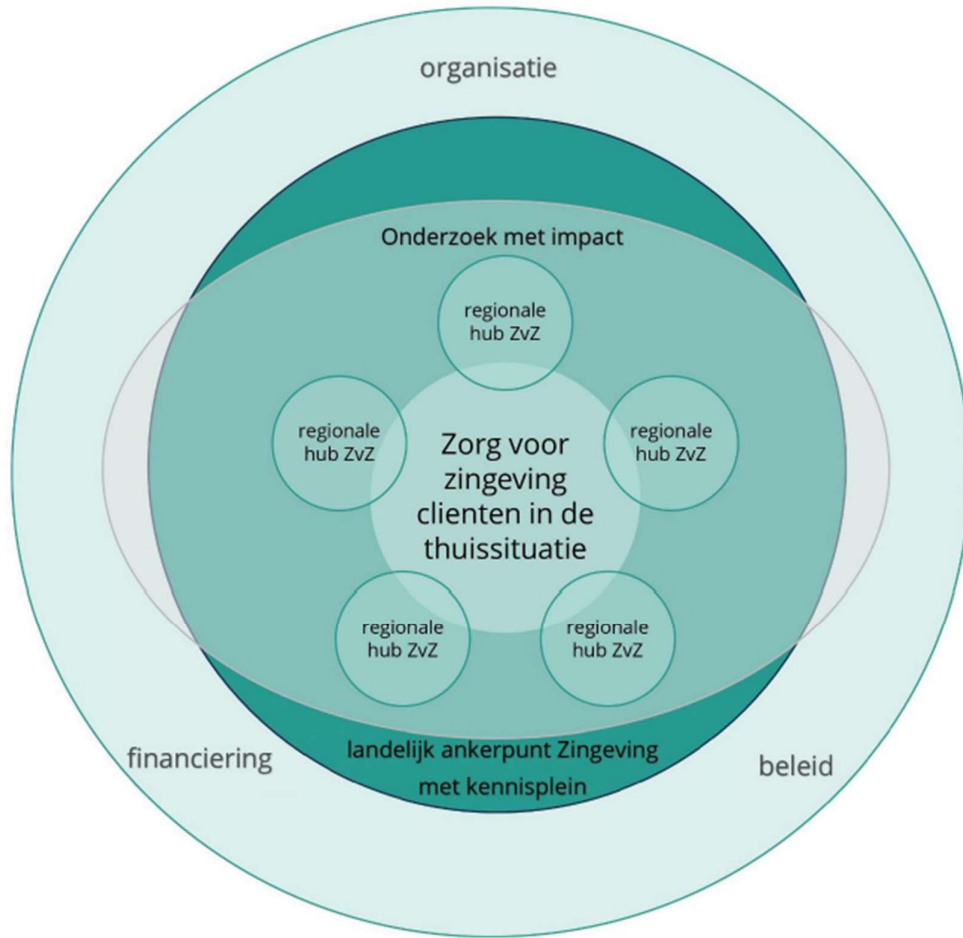
1. Het voortzetten van effect- en impactonderzoek (inclusief pilots bij specifieke doelgroepen of thema's) en aanzetten tot borging hiervan.
2. Het uitvoeren van interventieonderzoek GV Thuis inclusief aansluiten bij dan wel door ontwikkelen erkenningssysteem.
3. Het doen van een meta-analyse van zingeving/ondersteuningsbehoeften zorg voor zingeving met aanbevelingen voor beleid, eerstelijnszorg en sociaal domein (op basis van behoeftenonderzoek branches)

D. Onderwijs en nascholing

1. Het faciliteren van de leergemeenschap rondom initieel onderwijs en nascholing die gerichte opdrachten aanstuurt

⁹ 'Ondersteuning praktijk' is geen aparte categorie, maar alle vier de onderdelen dragen bij aan die ondersteuning van de professionalisering GV

2. Kwaliteitsverhoging educatieve competentie GV Thuis (in samenwerking met SKGV en bevoegdheidsverlenende instanties)
3. Het door ontwikkelen van curricula van opleidingen en van nascholingen zorg voor zingeving (ondersteund met ontwikkel- en evaluatieonderzoek), vanuit de branches en GV Thuis door het selecteren, evalueren en (door) ontwikkelen van nascholingen voor GV Thuis.



Los als bijlagen in PDF bijgevoegd

- Stakeholderanalyse Berenschot
- Rapport Inhoudelijk deel expertisefunctie Geestelijke Verzorging Thuis

Bijlage D. Opdrachtbrief ministerie van VWS



Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

> Retouradres Postbus 20350 2500 EJ Den Haag

ZonMw
T.a.v. het bestuur
Postbus 93245
2509 AE DEN HAAG

DG Langdurige zorg
Directie Langdurige zorg
Afdeling 3

Bezoekadres
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11
F 070 340 78 34
www.rijksoverheid.nl

Inlichtingen bij
Berkhout-van der Meulen,
M.K. (Marjanne)
Teamcoördinator palliatieve
zorg en geestelijke
verzorging

M 06 52764363
mk.berkhout@minvws.nl

Kenmerk
3811572-1064813-LZ

Kenmerk afzender

Bijlage(n)
1

*Correspondentie uitsluitend
richten aan het retouradres
met vermelding van de
datum en het kenmerk van
deze brief.*

Datum **3-0 APR. 2024**
Betreft Vervolg programma Zingeving en Geestelijke Verzorging

Geacht bestuur,

Met deze brief ken ik aanvullende middelen toe aan het ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging. De jaarlijkse verdeling van de middelen is als volgt (conform uw liquiditeiten prognose, zie bijlage):

2024	€ 1.000.000
2025	€ 1.000.000
2026	€ 1.000.000
2027	€ 500.000
2028	€ 500.000

Dit is bestemd voor een vervolg van het ZonMw programma Zingeving en Geestelijke verzorging met een nadrukkelijk accent op de doelmatige inrichting en professionalisering van de praktijk en de kennisborging uit het lopende programma.

Het besluit tot toekenning van dit bedrag vloeit voort uit drie parallelle en sterk samenhangende trajecten op het gebied van geestelijke verzorging in de thuis-situatie die in 2023 zijn uitgevoerd:

- de evaluatie naar de effectiviteit en doelmatigheid van de subsidieregeling voor geestelijke verzorging thuis;
- de inzet van procesbegeleiding om te komen tot een nieuwe governance structuur en start van de professionalisering van het vakgebied van geestelijke verzorging thuis;
- de evaluatie van het ZonMw programma Zingeving en Geestelijke verzorging;
- en de besluitvorming over deze drie samenhangende trajecten en het vervolg daarop, waarover met de brief aan de Tweede Kamer van 14 december jl. is gecommuniceerd¹.

Met het voortzetten van het programma Zingeving en Geestelijke verzorging met de beschikbare middelen verzoek ik u de komende periode in te zetten op voorzetten van de Kenniswerkplaats door middel van een subsidieronde en faciliteren van leer- en verbetertrajecten daarin:

¹ Kamerstuk 29 509, nr. 76



- de doelmatige inrichting en de professionalisering van en door de praktijk, mede met het oog op het goed toegerust zijn van de praktijk op deelname aan activiteiten voor kennisontwikkeling en het kunnen absorberen van (nieuwe) kennis en vaardigheden,
- de borging van de kennisproducten uit de kenniswerkplaats in Kennisplein,
- de borging van de opgebouwde kennisinfrastructuur,
- de borging van de bestaande Leergemeenschap,
- de borging van de brancheprojecten,
- de voortzetting en aanzet tot borging en verdere uitwerking van het gestarte effectonderzoek en integratie in meetinstrument VSCL
- het integreren en faciliteren van de nieuwe governance voor praktijk en kennisontwikkeling van geestelijke verzorging thuis.

DG Langdurige zorg
Directie Langdurige zorg
Afdeling 3

Kenmerk
3811572-1064813-LZ

Ik verzoek u mij de uitwerking hiervan in een kort addendum te doen toekomen.

Momenteel wordt in opdracht van VWS met alle betrokken partijen een stakeholderanalyse uitgevoerd. In deze stakeholderanalyse worden relevante ontwikkelingen, mogelijke richtingen en kansen en bedreigingen voor geestelijke verzorging thuis in kaart gebracht. De stakeholderanalyse zal als start worden gebruikt voor het, samen met alle betrokken partijen, opstellen van een maatschappelijke businesscase inclusief tweejarig realisatietraject. De uitkomst van de MBC inclusief realisatietraject wordt uitgevoerd door de Kenniswerkplaats met één geïntegreerde governance. Het eerder door de kenniswerkplaats opgeleverde borgingsplan, kan hiervoor als input dienen, waarbij wel moet worden opgemerkt dat de activiteiten van het borgingsplan sterk moeten worden ingeperkt om een en ander passend te maken binnen het beschikbaar gestelde totaalbudget van € 4.000.000. Bovendien kunnen waar mogelijk de aanbevelingen van de evaluatie van het ZonMw programma Zingeving en Geestelijke verzorging worden meegenomen, waarbij ook daar een zorgvuldige afweging dient plaats te vinden van wat haalbaar is binnen het financiële kader. Ik zal in een aparte brief nog verder inhoudelijk reageren op de eindevaluatie.

Ik verzoek u deze opdracht in uw eerstvolgende (voortgangs)rapportage op te nemen. Ik zal het meerjarige uitgaven- en verplichtingenplafond ZonMw verhogen naar aanleiding van deze opdracht. U ontvangt hierover een aanvullend schrijven op mijn brief van 12 december 2023, kenmerk 3711944-1055832-BPZ inzake de goedkeuring jaarplan en begroting 2024. Tevens zijn de werkafspraken planning & control VWS, NWO en ZonMw van toepassing.

Hoogachtend,

de directeur-generaal Volksgezondheid,

Marjolijn Sonnemaa

www.zonmw.nl

MET KENNIS WERKEN AAN EEN GOEDE GEZONDHEID VOOR IEDEREEN



ZonMw
Laan van Nieuw Oost-Indië 334
2593 CE Den Haag
Telefoon 070 349 51 11
info@zonmw.nl